

Cinege

Vasi Madártani Tájékoztató

18. szám

Ornithological Newsletter of Vas County

The issue 18th

Szerkesztette:

Gyurác József

Editor:

J. Gyurác

Szombathely

2013

Csaba József (1903-1983) emlékének

In memory of József Csaba

ISSN 1416-6356

ISSN 1786-2000 on-line változat

Kiadja a

Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület

I. Chernel Ornithological and Nature Conservation Society

(MME 8. Sz. Vas megyei Csoportja, The Vas County group of MME/BirdLife Hungary)

9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., honlap: www.chernelmte.extra.hu, www.fw.hu/chernelmte

dr.habil. Gyurácz József

elnök/president

Lőrincz Csilla

titkár/secretary

Horváth Ildikó

gazdasági vezető/economic secretary

dr. Bánhidi Péter

Varga László

alelnök/vice-president

Barki Márta

titkár-helyettes/deputy secretary

Tartalom

EGYESÜLETI ÉLET	Oldal
Visszatekintés 2013-ra	5
TERMÉSZETVÉDELEM	
<i>Góczán József, Góczán Éva: Kaszálógyümölcsösök madárvilágának felmérése az Őrségi Nemzeti Park területén</i>	6
<i>Illés Péter: Haris (Crex crex) „megmentése” a kőszegi Alsó-réten</i>	12
<i>Németh Csaba: A Kőszegi-hegység kis légykapó (Ficedula parva) állománya 2013-ban</i>	14
MONITORING, FAUNISZTIKA, FLORISZTIKA	
<i>Kóta András: Beszámoló a Magyar Madártani Egyesület Vas megyei Csoportjának 2013. évi fehér gólya (Ciconia ciconia) fészekfelméréséről</i>	15
<i>Gyurácz József, Bánhidi Péter: Madárgyűrés a Tömördi Madárvártán 2013-ban</i>	20
<i>Lukács Zoltán, Gyurácz József: A fenyvescinege (Parus ater) őszi vonulása Tömördön</i>	24
<i>Pál Panna, Gyurácz József: A harkályfélék (Picidae) tér és időbeli előfordulásának jellemzése a Tömördi Madárvárta adatai alapján</i>	28
<i>Aczél Gergely: Madártani eredmények a Marcal-medencéből</i>	31
<i>Kóta András: Érdekes madárfaunisztikai megfigyelések Vas megyéből 2013-ban</i>	36
<i>Varga László: A kis hattyú (Cygnus columbianus bewickii) előfordulása Vas megyében</i>	41
<i>Vasuta Gábor: Törpesas (Hieraaetus pennatus) előfordulása a Marcal-medencében</i>	42
<i>Németh Csaba: Az uráli bagoly (Strix uralensis) megjelenése Vas megyében</i>	44
<i>Illés Péter: Fenyőszajkó (Nucifraga caryocatactes) előfordulások Vas megyében 2012-2013-ban</i>	45
<i>Gyurácz József: A nagy pirók (Pinicola enucleator) harmadik bizonyított előfordulása Ausztriában</i>	47
<i>Illés Péter: Karmazsinpirók (Carpodacus erythrinus) előfordulása költési időben a kőszegi Alsó-réten</i>	48
<i>Bedőcs Gyula: Madárfaunisztikai megfigyelések a Rába körmendi partján</i>	50
<i>Baumgartner Tibor: Eurázsia hód (Castor fiber) és vidra (Lutra lutra) megfigyelések a Rábán</i>	51
<i>Illés Péter: Folyami rák (Astacus astacus) az Ablánc-patakban</i>	52
<i>Illés Péter: Jelzórák (Pacifastacus leniusculus) az Abért-tóban</i>	53
<i>Illés Péter: „Szörnyecske”, nyári pajzsosrák (Triops cancriformis) egy tömördi pocsolyában</i>	54
<i>Keszei Balázs: A kőszegfalvi Abért-tó növényélete (2013)</i>	55
KRÓNIKA	
<i>Gyurácz József: A „Nyugat-Magyarország fészkelő madarainak elterjedési atlasza” könyv bemutatója</i>	60
<i>A Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület munkájának támogatói 2013-ban</i>	62

Contents

SOCIETY LIFE	Pages
Looking back on 2013	5
CONSERVATION	
<i>József Góczán, Éva Góczán</i> : Survey of the bird fauna of meadow orchards in Őrség National Park	6
<i>Péter Illés</i> : Protection of Corn Crake in Lower meadow of Kőszeg	12
<i>Csaba Németh</i> : New Data on Population of the Red-breasted Flycatcher in the Kőszeg Mountains	14
MONITORING ON THE FAUNA AND FLORA	
<i>András Kóta</i> : Results of White Stork monitoring project of County Vas in 2013	15
<i>József Gyurácz, Péter Bánhidi</i> : Bird Ringing of Tömörd Bird Ringing Station in 2013	20
<i>Zoltán Lukács, József Gyurácz</i> : Autumn migration of Coal Tit in Tömörd	24
<i>Panna Pál, József Gyurácz</i> : Spatial distribution and movement dynamics of the woodpecker species in Tömörd	28
<i>Gergely Aczél</i> : Ornithological results in the valley of Marcal	31
<i>András Kóta</i> : Avifaunistical data in County Vas, 2013	36
<i>László Varga</i> : The first record of Bewick's Swan in County Vas	41
<i>Gábor Vasuta</i> : Observation of Booted Eagle in the valley of Marcal	42
<i>Csaba Németh</i> : Observation of Ural Owl in County Vas	44
<i>Péter Illés</i> : Occurrence of Spotted Nutcracker in county Vas, 2012-2013	45
<i>József Gyurácz</i> : Third observation of Pine Grosbeak in Austria	47
<i>Péter Illés</i> : Occurrence of Common Rosefinch during breeding period in Lower Meadow of Kőszeg	48
<i>Gyula Bedőcs</i> : Some new avifaunistical data in the valley Rába near Körmend	50
<i>Tibor Baumgartner</i> : Observation of Eurasian Beaver and European Otter on the River Rába	51
<i>Péter Illés</i> : Occurrence of <i>Astacus astacus</i> in Brook Ablánc	52
<i>Péter Illés</i> : Occurrence of <i>Pacifastacus leniusculus</i> in Lake Abért	53
<i>Péter Illés</i> : Occurrence of <i>Triops cancriformis</i> in a puddle near Tömörd	54
<i>Balázs Keszei</i> : Vegetation and flora of the Lake Abért (2013)	55
CHRONICLE	
<i>József Gyurácz</i> : Presentation of „The Atlas of Breeding Birds of Wets Hungary”	60
Sponsors of the <i>István Chernel</i> Ornithological and Nature Conservation Society in 2013	62

EGYESÜLETI ÉLET

Visszatekintés 2013-ra

Looking back on 2013

The article lists the projects in 2013. Those not mentioned in the rest of this newsletter are: general assembly in February, applications for funding.

2013. február 2-án Kőszegen rendeztük meg 22 fő részvételével az egyesület rendes évi közgyűlését. A közgyűlés elfogadta az egyesület 2012. évi szakmai és pénzügyi beszámolóját, a 2013. évi munkatervét és költségvetését. A közgyűlés után tartottuk a „Nyugat-Magyarország fészkelő madarainak elterjedési atlasza” könyv bemutatóját. 2013. március 22-én a Madarak és Fák Napja országos vetélkedő területi fordulóját Kelemen Tibor és Varga László szervezte, amelyen négy általános iskola 6, 3-3 fős csapata vett részt. A versenynek a Szombathelyi Erdészeti Zrt. Saághy István Erdészeti Információs Köpontja adott otthont. Március 23-tól 27-ig rendeztük meg a tavaszi Tömördi Természetvédelmi és Madárgyűrűző Programunkat. Áprilisban tizedszer indítottuk el az Állandó Ráfordítású Gyűrűzés (CES) madármonitoring programunkat a Tömördi Madárvártán. A Madarász Suli/Ovi programunk keretében havonta két alkalommal rendeztünk foglalkozásokat, július 21-én a Csányi Alapítvány tehetséggondozó programjában résztvevő gyereket fogadtuk a madárvártán. 2013. július 27-től november 3-ig tizenhatodik alkalommal folyamatosan működött az őszi Tömördi Természetvédelmi és Madárgyűrűző Táborunk. Az NymE biológia és biológiatanár szakos hallgatói ökológia terepgyakorlatuk egy részét idén is a madárvártán töltötték. A Szombathelyi Erdészeti Zrt. közreműködésével a rétek egy részét ez évben is kezelni tudtuk gépi szárzúzóval, illetve kézi kaszálással. Október 5-6-án a tömördi tó környékére szervezett madármegfigyeléssel bekapcsolódtunk az Európai Madármegfigyelő Nap akcióba. Az MME 2013. évi küldöttközgyűlésén dr.Bánhidi Péter, Lendvai Imre, Lőrincz Csilla és Ruff Andrea képviselte csoportunkat. A téli madáretetéshez idén 6 q napraforgót osztottunk szét aktív tagjaink között. Ez évi tevékenységünkről is többször hírt adtunk különböző lapokban, rádiókban, tévékben.

Tagtársainknak köszönjük áldozatkész segítségüket és további eredményes munkát kívánunk!

A *Chernel István* Madártani és Természetvédelmi Egyesület vezetősége

TERMÉSZETVÉDELEM

Kaszálógyümölcsösök madárvilágának felmérése az Őrségi Nemzeti Park területén

Góczán József – Góczán Éva

9900 Körmend, Nádajai út 57., e-mail: goczanjoszi@freemail.hu

J. Góczán, É. Góczán: Survey of the bird fauna of meadow orchards in Őrség National Park

In total, 645 specimens of 38 species were observed between 2012 and 2013 in the meadow orchards of Őrség National Park. The second table shows the species and numbers of observed birds.

Az Őrségi Nemzeti Park kaszálógyümölcsösesei kiemelkedő természeti értéket képviselnek. Egyrészt azért, mert helyi gyümölcsfajták tág állásban ültetett csoportjairól van szó, másrészt azért, mert ezek aljnövényzetét a rétekhez hasonlóan évi egy-három alkalommal kaszálják, ezért élőviláguk lényegesen gazdagabb az intenzív művelésű gyümölcsösökénél. Ráadásul utolsó elemként maradtak fenn a több évszázados múltra visszatekintő őrségi paraszti gazdálkodásból. Ezek az élőhelyek átmenetet képeznek a zárt erdők és a nyílt füves élőhelyek közt, így mindkét élőhelyre jellemző fajok előfordulhatnak bennük. Tovább növeli a fajgazdagságot az is, hogy ezekben a gyümölcsösökben jellemzően vegyszermentesen folyik a gyümölcstermesztés. A gyümölcsfák jelentős része idős, ezért bennük gyakrabban találhatunk fészkelésre alkalmas odúkat, mint egy azonos méretű erdei élőhelyen. Ezek fészkelési lehetőséget nyújthatnak – az odúkészítő fajokon kívül – nyaktekercsnek (*Jynx torquilla*), seregélynek (*Sturnus vulgaris*), búbos bankának (*Upupa epops*), füleskuviknak (*Otus scops*) és különféle cinegefajoknak (*Parus spp.*). Az őrségi kaszálógyümölcsösök jellemzően a települések belterületén, közvetlenül a lakóházak között, néhány száz négyzetméteres foltokban.

A jelen tanulmány alapját képező kutatás célja az volt, hogy naprakész adatokat gyűjtsünk a kaszálógyümölcsösök fészkelő madárfajainak elterjedéséről és állományviszonyairól. A kutatással kapcsolatos felméréssel az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság a „Magas fák gyöngyei” című, SI – HU- 2-2-013 számú projektje keretében a Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesületet bízta meg. A felmérésbe az Őrségi Nemzeti Park 16 települését vontuk be, melyek közül nyolcat (Kondorfa, Szalafő, Őrimogyorósd, Bajánsenye, Kercaszomor, Magyarszombatfa,

Velemér, Orfalu) 2012-ben, nyolcat (Nagyrákos, Pankasz, Felsőszölnök, Alsószölnök, Kétvölgy, Apátistvánfalva, Kerkáskápolna, Óriszentpéter) pedig 2013-ban mértünk fel.

A felmért területeknek az alábbi szempontoknak kellett megfelelniük:

- kiterjedése minimum 300 m²
- hagyományos gyümölcsfajtákból áll
- az aljnövényzetét rendszeres, vagy rendszertelen kaszálással hasznosítják

A települések bejárása során a fenti kritériumoknak megfelelő gyümölcsösöket térképen jelöltük, határpontjaiknak GPS koordinátáit rögzítettük. A településenként felmért területek számát az 1. számú táblázat tartalmazza.

1. táblázat. Felmért települések

Település neve	Felmért területek száma
Kondorfa	7
Szalafő	14
Órimagyarósd	5
Bajánsenye	9
Kercaszomor	2
Magyarszombatfa	6
Velemér	5
Orfalu	6
Nagyrákos	19
Pankasz	6
Felsőszölnök	7
Alsószölnök	2
Kétvölgy	6
Apátistvánfalva	8
Kerkáskápolna	3
Óriszentpéter	13
Összesen	118

A vizsgált területek mindegyikéről az alábbi adatokat vettük fel:

- gyümölcsös elhelyezkedése (dombtető, oldal, völgyalj)
- gyümölcsös kitettsége
- van-e kaszálórét a közvetlen közelében

- gyümölcsfák átlagos magassága
- gyümölcsfák átlagos tőtávolsága
- az aljnövényzet jellemző kezelése
- jellemző gyümölcsfajta csoportok

A madárfajok felmérése során a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület által alkalmazott Mindennapi Madaraink Monitoringja (továbbiakban MMM) módszerét követtük, azaz az egyes mintaterületeken 10 percig figyeltük a madarakat. Feljegyeztük az ott szabad szemmel, távcsővel, illetve hang alapján észlelt madarak fajtát és egyedszámát. A MMM programhoz képest annyi az eltérés, hogy a terület fölött átrepülő madarakat nem vettük figyelembe, csak a gyümölcsfákon és a talajon tartózkodókat. A fészkelési időszak alatt minden gyümölcsösben két alkalommal végeztük el a madártani felmérést. A megfigyelésre igyekeztünk a reggeli, illetve a kora délelőtti órákat felhasználni, hiszen a madarak ilyenkor a legaktívabbak. Azért választottuk a MMM módszerét, mert ez egy Európában több éve működő, jól bevált program a fészkelő madárfauna felmérésére, és így az egyes területek adatai egymással összehasonlíthatók (természetesen a területnagyságok figyelembevételével). A madarak megfigyelésén kívül a gyümölcsösöket bejártuk, a fákon odúkat, rajtuk fészkeket kerestünk, ezek GPS koordinátáit is rögzítettük.

A megfigyelt madárfajok listája, azok egyedszáma a 2. számú táblázatban található. A gyümölcsösökben összesen 38 madárfaj 645 egyedét sikerült azonosítanunk. Az öt leggyakoribb madárfaj:

• Mezei veréb (<i>Passer montanus</i>)	160 pld.
• Seregély (<i>Sturnus vulgaris</i>)	75 pld.
• Énekes rigó (<i>Turdus philomelos</i>)	63 pld.
• Széncinege (<i>Parus major</i>)	56 pld.
• Fekete rigó (<i>Turdus merula</i>)	41 pld.

Sajnos egyik gyümölcsösben sem észleltük hamvas küllő (*Picus canus*), búbos banka és füleskuvik jelenlétét. 2013-ban néhány településen alkalmasszerűen éjszakai felméréseket is végeztünk, de sajnos nem hallottuk a füleskuvik hangját. Tizenöt lakott odút és négy gallyfészket találtunk. Számos odú esetében a költés nem volt bizonyítható, ezek adatai nem szerepelnek a 2. táblázatban.

A harmincnegyzet azonosított fajt kevésnek ítéljük, valószínűleg a gyümölcsösök nagyobb része a madarak számára túl kisméretű és jelentős részük pedig túlságosan nyílt (bokrok hiánya) ahhoz, hogy költőhelyként számításba jöhessen. Befolyásoló tényező továbbá a gyümölcsösök belterületi jellege is, ami nagyobb mértékű zavarást

eredményez, nem csak az emberek és járművek részéről, hanem a háziállatok (kutyák, macskák) részéről is. Ezek a háziállatok ráadásul gyakran zsákmányolnak madarakat, főleg a rigófélék és a talajon költő fajok fészkei és fiókái vannak ilyen szempontból veszélyeztetett helyzetben. A legnagyobb példányszámban észlelt fajok így azok lettek, melyek jól tűrik az ember közelségét, míg a tipikusan erdei és füves élőhelyekre jellemző fajok egyedei csupán alkalmasszerűen jelennek meg ezekben a gyümölcsösökben, főként táplálkozási céllal.

2. táblázat. A felmért madárfajok egyedszáma

Magyar név	Latin név	Egyedszám
3. Balkáni fakopáncs	<i>Dendrocopos syriacus</i>	1
2. Balkáni gerle	<i>Streptopelia decaocto</i>	2
3. Barátcinege	<i>Parus palustris</i>	3
4. Barátposzáta	<i>Sylvia atricapilla</i>	13
5. Barázdabillegető	<i>Motacilla alba</i>	4
6. Cigánycsuk	<i>Saxicola rubicola</i>	3
7. Citromsármány	<i>Emberiza citrinella</i>	10
8. Csicsörke	<i>Serinus serinus</i>	2
9. Csilpcsalpfüzike	<i>Phylloscopus collybita</i>	3
10. Csuszka	<i>Sitta europaea</i>	7
11. Énekes rigó	<i>Turdus philomelos</i>	63
12. Erdei pinty	<i>Fringilla coelebs</i>	8
13. Fekete rigó	<i>Turdus merula</i>	41
14. Házi rozsdafarkú	<i>Phoenicurus ochruros</i>	35
15. Házi veréb	<i>Passer domesticus</i>	20
16. Kakukk	<i>Cuculus canorus</i>	1
17. Kék cinege	<i>Parus caeruleus</i>	22
18. Kenderike	<i>Carduelis cannabina</i>	3
19. Kis fakopáncs	<i>Dendrocopos minor</i>	1
20. Kis poszáta	<i>Sylvia curruca</i>	1
21. Léprigó	<i>Turdus viscivorus</i>	1
22. Mezei poszáta	<i>Sylvia communis</i>	1
23. Mezei veréb	<i>Passer montanus</i>	160
24. Nagy fakopáncs	<i>Dendrocopos major</i>	13

25.Nyaktekerecs	<i>Jynx torquilla</i>	5
26.Örvös galamb	<i>Columba palumbus</i>	1
27.Őszapó	<i>Aegithalos caudatus</i>	4
28.Sárgarigó	<i>Oriolus oriolus</i>	1
29.Seregély	<i>Sturnus vulgaris</i>	75
30.Szajkó	<i>Garrulus glandarius</i>	17
31.Szarka	<i>Pica pica</i>	2
32.Szécinege	<i>Parus major</i>	56
33.Szürke légykapó	<i>Muscicapa striata</i>	4
34.Tengelic	<i>Carduelis carduelis</i>	15
35.Tövisszúró gébics	<i>Lanius collurio</i>	5
36.Vörösbegy	<i>Erithacus rubecula</i>	12
37.Zöld küllő	<i>Picus viridis</i>	5
38.Zöldike	<i>Carduelis chloris</i>	25
Összesen		645

Az Őrség és a Vendvidék falvaira is jellemző - ugyanúgy, mint hazánk valamennyi aprófalvas térségére - az elnéptelenedés, a falusi lakosság átlagéletkorának emelkedése, így egyre kevesebben tartanak háziállatokat, ezért csökken a kaszálással hasznosított területek nagysága, gyakran inkább nyírják a gyümölcsösök alját. Jónéhány házat ma már csak nyaralóként használnak, ezeknél is inkább a fűnyírás jellemző. Bár gyakran a nyírt gyümölcsösökben több madarat lehet megfigyelni, hiszen ezekben az állandóan alacsony fű miatt a talajról jobban tudnak a madarak táplálkozni (pl: rigófélék), míg a kaszálással hasznosított területeken csak közvetlenül kaszálás után bőséges a táplálékkínálat. Ilyenkor viszont ezek a frissen kaszált részek sok madarat vonzanak magukhoz, például seregély, verebek. További problémát jelent a gyümölcsösök elöregedése. Tapasztalataink szerint az elszáradt, vagy száradófélben lévő fákat kivágják, helyükre vagy nem telepítenek új fákat, vagy már nem a régi extenzív fajtákat. Ennek oka valószínűleg egyrészt az, hogy az új fajták hamarabb és nagyobb mennyiségű termést hoznak, másrészt ezekhez az újabb fajtákhoz sokkal könnyebb hozzájutni. Megoldást jelenthetne a hagyományos gyümölcsfajták minél szélesebb körben való népszerűsítése, valamint a ténylegesen biogyümölcsként termelt gyümölcsök

értékesítésének elősegítése, akár friss gyümölcsként, akár feldolgozott termékek, például lekvár, befőtt, gyümölcslé, pálinka formájában. Motiváció lehet a kormin szőlő mintája, mely pálinka és lekvár formájában is rendelkezik az Őrségi Nemzeti Parki Termék védjeggyel. Mindenképpen érdekeltté kell tenni a helyi gazdákat a gyümölcsösök megőrzésében, akár anyagilag is, ugyanis tapasztalataink szerint pusztán élőhelyek és ezzel együtt fajok megőrzése nem hat kellőképp ösztönzően az emberekre.

Veszélyeztetik a gyümölcsösök fennmaradását az építkezések is, Kétvölgyön az idei útépítés miatt egy gyümölcsösből alig néhány fa maradt, másutt lakóépületeket építenek a gyümölcsösök helyén (Őriszentpéteren láttunk erre példát).

A kezeletlen gyümölcsösökben megjelennek az erdei cserjék (kökény, vadrózsa, csíkos kecskerágó) és fokozatosan kiszorítják a gyümölcsfákat, illetve a szilvafák sarjai alkothatnak sűrűségeket, megszüntetve a terület félig nyílt jellegét.

A gyümölcsösök döntően belterületen helyezkednek el, ezért a fészkek, tojások, fiókák, valamint a frissen kirepült madarak fokozott predációs nyomásnak vannak kitéve, a macskák és kutyák miatt. Ezen csak a felelős állattartás segíthet. További veszélyt jelenthet a fák esetleges költési időszakban történő kivágása, az élőhely megszűnése. A Vendvidéken például azt tapasztaltuk, hogy a gyümölcsösök helyén karácsonyfatelepek vannak. A friss telepítésű és fiatal gyümölcsösök kevés fészkelési lehetőséget kínálnak a madaraknak, ezekben az állományokban pozitív hatást érhetünk el mesterséges fészkekodúk kihelyezésével.

Haris (*Crex crex*) „megmentése” a kőszegi Alsó-réten

Illés Péter

9730 Kőszeg, Károlyi M. u. 1., e-mail: illes.peter.gabor@gmail.com

P. Illés: Protection of Corn Crane in Lower meadow of Kőszeg

The author presents the protection of a Corn Crane habitat.

A haris (*Crex crex*) az északi félteke egyik legsérülékenyebb madárfaja. Fokozottan védett, eszmei értéke 500.000 Ft. Jelenlétét rendszerint csak a hím jellegzetes, recsegő hangja árulja el. Jobbára éjszaka hallatja hangutánzó tudományos nevét: „crex-crex”, régen „kétkés” madárnak is hívták. Állománya az

utóbbi évtizedekben drasztikusan csökkent, elsősorban az élőhelyül szolgáló nedves kaszálórétek fogyatkozása miatt. Költsége egybeesik a rétek kaszálásával, így a talajszinten fészkelő madarat és fészekalját a gépi kaszálások rendszeresen elpusztítják. Vas megyében az Őrségben él jelentősebb állománya.

A haris elsősorban a nedves rétek madara. Kőszeg környéke nem bővelkedik hasonló élőhelyben. A kőszegi Alsó-rét lényegében az egyedüli alkalmas élőhely a haris számára a környéken.

Két éve lettem figyelmes arra, hogy a rétet a haris vonulásakor használja. 2011. május 18-án egy hím madár kitartóan szólt, a hanglejátzásra fel is repült a hang irányába. Júliusban már éjszaka nem mutatkozott a madár. 2012. május 10-én 3 példány szólt a réten. Júniusban és júliusban a többszöri, éjszakai keresés ellenére sem került elő. Valószínű, tovább vonultak, de az is lehetséges, hogy a rét lekaszálása közben pusztultak el. 2013. április 28-án még nem, de május 7-én már két madár szólt. Május 15-én éjjel Kőszegdorozslótól nyugatra, a Dorozslói-patak irányából, a repceföldről is 2 harist hallottunk dr. Kóta Andrással. Szintén május 15-én egy szélcsendes éjszakán az Alsó-rétről olyan hangosan szólt a madár, hogy az Abért-tó parkolójából lehetett hallani. Június 7-én éjjel a réten kitartóan szól a madár. Időközben megkezdődött a rét északi felének lekaszálása.

A kőszegi Alsó-rét a Gyöngyös-patak jobb partján terül el. Az Őrségi Nemzeti Park védettségét élvez, Natura 2000-es besorolású terület. A kőszegi Tangazdaság Alapítvány a 72 ha-os rétet kaszálóként hasznosítja. A rét középső részén égerliget erdő terül el, aminek keleti és északi felét magassásos, a délit terjeszkedő nádas szegélyez.

Az első kaszálás általában júniusban kezdődik el, kedvező időjárás esetén második, „sarjúkaszálást” is ad. Június 9-én Harsányi

Krisztiánnal és dr. Németh Csabával, az Őrségi Nemzeti Park osztályvezetőjével kijelöltük karókkal azt a kb. 1,5 ha-os területet, ahol a hím madár rendszeresen mutatkozott. Schultz Ferencsel, a Tangazdaság vezetőjével megbeszéltük, hogy ennek kaszálása csak augusztus 15. után történjen meg. Június 19-én reggel a

„helyén” szól a madár. Július 4-én reggel a lekaszálatlan részen a hanglejátszást követően egyből, távolról felrepülve közeledik a hím. Többször öt-tíz métert is repülve „kereste a betolakodót”. Július közepéig tudtam hang alapján nyomon követni a madarat, néha még nap közben is megszólalt. Július végétől már nem találtam a madarat.

Azt, hogy a hímnek volt-e párja, ill. nevelt-e fészekaljat, sajnos nem sikerült megállapítani, de egy madár –a kaszálas elhalasztása miatt– mindenképpen megmenekült a pusztulástól. A lekaszálatlan területen egy réti tücsökmadár (*Locustella naevia*) pár is fészkel, valamint nádi sármányoknak (*Emberiza schoeniclus*), fürjnek (*Coturnix coturnix*), tövisszűrő gébicseknek (*Lanius collurio*), tengelic (*Carduelis carduelis*) csapatoknak jelentett még a rét táplálkozó helyet.

A Kőszegi-hegység kis légykapó (*Ficedula parva*) állománya 2013-ban

Németh Csaba

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, 9941 Óriszentpéter Siska szer 26/a,
e-mail:kislegykapo@gmail.com

Cs. Németh: New Data on Population of the Red-breasted Flycatcher in the Kőszeg Mountains

In 2013 a survey was made in the mountain region of Kőszeg to show the situation of the Red-breasted Flycatcher population. Eight singing male were recorded.

A kis légykapó (*Ficedula parva*) hazánk ritka énekesmadara. Élőhelyét nálunk a hűvös, hegyvidéki patak völgyek képezik, ahol elsősorban középkorú vagy idős bükkösökben, kisebb részt elegyes lombdőkben fészkel. Aktuális hazai állománynagyságáról rejtett életmódja miatt keveset tudunk, ugyanakkor jelenlét-hiány típusú vizsgálatok a Kárpát-medence belsejében élő populáció utóbbi években bekövetkezett drasztikus csökkenéséről tanúskodnak. A hazai állomány védelmi helyzetének javítása érdekében a kis légykapó természetvédelmi státusa 2012-ben védettről fokozottan védettre változott. A fokozottan védett élőlények állományviszonyainak nyomon követése a természetvédelmi kezelés egyik kiemelt feladata, így az 1996-ban elkezdett kis légykapó felmérést 2013-ban is elvégeztem.

A vizsgálat módszere megegyezett a korábbi évekével: az előző felmérések alapján ismerté vált fészkelőhelyeket kerestem fel, illetve a korábbi felmérések során végigjárt útvonalak mentén végeztem észleléseket és az éneklő hímek száma alapján becsültem az állomány nagyságot. A felmérés így sem fedte le a Kőszegi-hegység potenciális kis légykapó élőhelyeit, mivel a vizsgálatok kezdete óta eltelt 13 év során a potenciális élőhelyek köre is változott (erdők korosbodása és kitermelése). A felmérést 2013 júniusának első felében végeztem. A felmérés során 8 helyen észleltem éneklő hím jelenlétét, ami az elmúlt 13 év során tapasztaltak alapján az átlagosnál 20%-kal kevesebbnek mondható a terület vonatkozásában. A revírek közül egy olyat fedeztem fel, amely a korábbi években nem szolgált a madár fészkelőhelyeül. További - sajnos negatív - tapasztalat, hogy a Hármas-patak völgyének régóta ismert revírjeiben 2013-ban egy pár sem költött. Itt az elmúlt évek fakitermeléseit megelőzően háborítatlanul hagyott élőhelyfoltokat biztosítottunk a madarak számára, de ennek ellenére úgy tűnik, nem sikerült megőrizni a fészkelő párokat. Bozsok és Velem községek fokozottan védett völgyeinek kis légykapó állománya pillanatnyilag stabil.

MONITORING, FAUNISZTIKA, FLORISZTIKA

Beszámoló a Magyar Madártani Egyesület Vas megyei Csoportjának 2013. évi fehér gólya (*Ciconia ciconia*) fészekfelméréséről

Kóta András

9700 Szombathely, 11-es huszár út 126., e-mail: vasimadarasz@gmail.com

A. Kóta: Results of White Stork monitoring project of County Vas in 2013

In 2013 altogether 237 nests of White Stork were recorded. 182 nests among these were inhabited and but only 164 pairs of these have brooded. In total, 460 offsprings left their nests successfully. The average number of nestling taken care of were 2.8 of the successful parents.

2013-ban, szorosan együttműködve az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóságával, az MME anyagi támogatásával sikerült a teljes megyében (217 településen) összeírni a fehér gólya (*Ciconia ciconia*) költési adatokat. A felmérést önkéntesek és az Őrségi Nemzeti Park munkatársai végezték el. A nemzeti parktól 34 gólyás település adatait kaptam meg. A nemzeti parkon kívüli területek zömét 6 személy végezte el: Gyurác József (6 település), Harsányi Krisztián (7 település), Koszorús Péter (22 település),

Kóta András (64 település), Somogyi Csaba (16 település) és Soós Krisztián (27 település). A felmérés során kiemelten figyeltünk a gólyafészkek közelében lévő veszélyes oszlopokra, vezetékekre, illetve a megdőlt fészkekre és jelentettük ezeket az illetékeseknek. A költési adatokat rövid időn belül (a NP területéről származó adatok kivételével) feltöltöttük az MME gólyás adatbázisába, a www.golya.mme.hu oldalra. Tavaly elkezdtük egységes módszer szerint kezelni a fészkeadatokat, idén 5 féle besorolást használtunk:

- „üres fészektartó” -nak soroltuk be azokat a fészektartókat is, amelyek ugyan nem teljesen üresek, de csak néhány gallyat, ill. egyértelműen nem gólya, hanem ember által (dróttal, madzaggal, stb.) felrögzített ágakat, műfészket tartalmaznak
- „lakatlan fészkek” ami egyértelműen (vagy minden valószínűség szerint) gólyák által odahordott anyagból készült építmény, amelyen gólya idén nem, vagy csak rövid ideig, átmenetileg tartózkodott
- „magányos gólya” az olyan fészkeknél került beírásra, ahol egy öreg madár minimum 4 héten át foglalta a fészket
- „költőpár kirepülő fiókák nélkül” a kategória, ha a gólyapár minimum 4 héten át foglalta a fészket, de vagy nem is volt tojásrakás, vagy a kikelt fiókák a kirepülés előtt mind elpusztultak
- „sikeres költőpár” esetén értelemszerűen minimum 1 fióka elhagyta saját akaratából a fészket, függetlenül későbbi sorsától (pl. közvetlen kirepülés után áramütés érte)

Összesen 237 fészket regisztráltak a felmérők, melyek közül 55 db lakatlan volt (23,2%), 182-t pedig elfoglaltak a gólyák (76,8%). Három helyen csak magányos gólya (1,27%), 179 helyen gólyapárok laktak a fészkeket. A gólyapárok 91,6%-a (164 pár) sikeresen költött, 8,4 % (15 pár) sikertelen volt. 2013-ban 460 fióka repült ki vasi fészkekből. A legtöbb gólyapár Körmenden (13 pár), ill. Bajánsenyén (10 pár) fészkelte. Körmenden (Horvátnádálja nélkül) 8 pár költött sikerrel, itt 26 fióka repült ki. A legtöbb sikeres költés Bajánsenyén volt (10 pár), ott 24 fióka repült ki. Utóbbi két településen kívül az egész megyében csupán 5 településen költött 2-nél több pár: 3 pár Balogunyomban (5 fióka), 4-4 pár Szentgotthárdon (9 fióka), Szombathelyen (11 fióka), Sárváron (13 fióka) ill. Sorkifaludon (13 fióka). Az összes költőpár fiókaátlaga 2,57 volt, míg a sikeres párok átlagban 2,8 fiókát repítettek. Négy fészkek is volt, amelyből 5 fióka repült ki (Boba, Kám, Őriszentpéter, Pósfá).

A gólyasűrűség 5,37 volt, azaz átlagosan ennyi gólyapár költött 100 km²-ént a megyében. A legtöbb pár egységnyi területen a körmendi járásban (8,62/100km²), a legkevesebb a celldömölkiben volt (3,16). Az átlagos fiókasűrűség 100km²-enként 13,79 volt. 93 településen nem volt gólyapár, ez az összes település 42,2%-a.

1. táblázat. Fehér gólya (*Ciconia ciconia*) fészekadatok Vas megyében 2013-ban

Járás	Fészek- adatok	Üres fészektartó	Lakatlan fészek	Lakott fészek	Magá- nyos gólya	Költőpár kirepülő fiatalok nélkül (HPo)	Siker költőpár (HPm)
Celldömölki	38	15	8	15	0	0	15
Körmendi	71+	6+	11	54	1	8	45
Kőszegi	27	12	2	13	0	2	11
Sárvári	70	30	8	32	0	3	29
Szentgotthárdi	26+	7+	6	13	1	0	12
Szombathelyi	78	24	13	41	1	1	39
Vasvári	36	15	7	14	0	1	13
Összes	346+	109+	55	182	3	15	164
Járás (terület)	Települések száma/gólyapár nélküli települések (%)		Kirepült fiókák száma JZg	Gólyasűrűség StD (gólyapár/100 km ²)		Fiókasűrűség (kirepült fióka/ 100km ²)	
Celldömölki (474,13 km ²)	28 / 13 (46,4%)		42	3,16		8,86	
Körmendi (614,53 km ²)	47 / 20 (42,5%)		129	8,62		20,99	
Kőszegi (286,45 km ²)	21 / 10 (47,6%)		28	4,54		9,77	
Sárvári (685,46 km ²)	42 / 18 (42,9%)		87	4,67		12,69	
Szentgotthárdi (255,04 km ²)	16 / 8 (50%)		29	4,71		11,37	
Szombathelyi (646,36 km ²)	40 / 13 (32,5%)		98	6,19		15,16	
Vasvári (374,14 km ²)	23 / 11 (47,8%)		47	3,74		12,56	
Össz. v. átlag: (3336,1 km ²)	217 / 93 (42,2%)		460	5,37		13,79	

2. táblázat. A részletesebben vizsgált 153 fészek eloszlása az aljzatok alapján 2013-ban

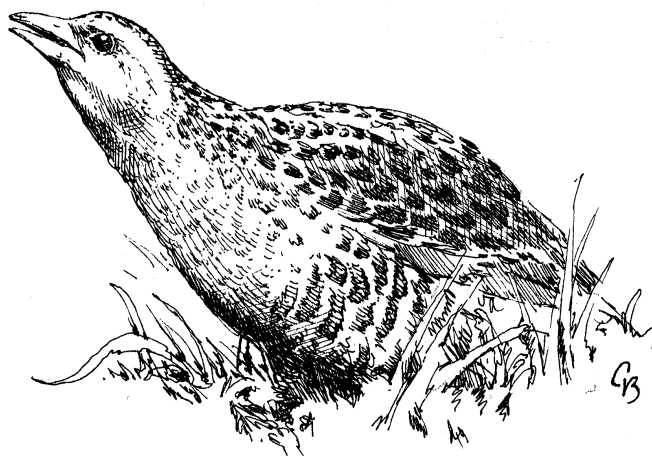
Járás	Összes fészek	Kémény, kazán-kémény	Villanyoszlop	Önálló oszlop	Egyéb
Celldömölki	23	4 (17,4%)	17 (73,9%)	2 (8,7%)	0
Kőszegi	15	5 (33,3%)	7 (46,6%)	3 (20%)	0
Sárvári	40	11 (27,5%)	20 (50%)	9 (22,5%)	0
Szombathelyi	54	9 (16,7%)	28 (51,8%)	16 (29,6%)	1 (1,8%)
Vasvári	21	6 (28,6%)	14 (66,7%)	1 (4,8%)	0
Összes	153	35 (22,9%)	86 (56,2%)	31 (20,3%)	1(0,7%)

A tél folyamán a tavalyi (2012-ben lakott) fészekek közül több alá is fészektartó került kihelyezésre és erre rögzítettek egy-egy műfészket. Ezeket legtöbbször elfoglalták és sikeresen költöztek a gólyák (pl: Gyöngyösfalu, Rábatöttös-Gutaháza, Pápc), de volt olyan is, ahol a műfészek üresen maradt (pl. Kőszeg). Elenyésző azon fészek száma, amelyek alatt nincs fészektartó kosár (pl. Döbörhegy, Horvátnádajla). A részletesebben vizsgált 153 fészek aljzata alapján elmondhatjuk, hogy ezek kéményre (+kazánkéményre 22,9%), villanyoszlopra (56,2%), önálló oszlopra (20,3%) és egy esetben (Sorkifalud, Zalak utcasarok) egy harangláb tetején épültek. A www.golya.mme.hu oldalon található statisztika alapján Magyarországon Vas megyében a legmagasabb a kéményre épült fészek aránya, az önálló oszlopra épültek aránya is átlagon felüli, ennek megfelelően az országban legalacsonyabb a villanyoszlopokra rakott fészek aránya.

Köszönet azoknak, akik nagyobb területek felmérését vállalták: Gyurácz József, Harsányi Krisztián Koszorús Péter, Somogyi Csaba és Soós Krisztián. Egy-egy város, vagy csak egy-egy fészek felmérésében segítettek: Barki Márta, Bender Ferenc, Fehér István, Góczán József, Horváth Ildikó, Illés Péter, Kis Pál, Kutschi Péter. Továbbá köszönet illeti a települések lakosait, akik információkkal segítettek az adatgyűjtést.

3. táblázat. A kirepült fiókák teljes mennyiségének eloszlása fészkenként és a gólyapárok fiókaátlaga

Járás	Fészkenként kirepült fiókák száma					Összes költőpár fiókaátlaga (JZa)	Sikeres költőpárok fiókaátlaga (JZm)
	1	2	3	4	5		
Celldömölki	2 (13,3%)	4 (26,6%)	5 (33,3%)	3 (20%)	1 (6,7%)	2,8	2,8
Körmendi	3 (6,7%)	12 (26,7%)	19 (42,2%)	10 (22,2%)	1 (2,2%)	2,43	2,87
Kőszegi	2 (18,2%)	3 (27,3%)	4 (36,4%)	2 (18,2%)	0	2,15	2,55
Sárvári	4 (13,8%)	2 (6,9%)	14 (48,3%)	8 (27,6%)	1 (3,4%)	2,72	3
Szentgotthárdi	4 (33,3%)	1 (8,3%)	5 (41,7%)	2 (16,7%)	0	2,42	2,42
Szombathelyi	7 (17,9%)	12 (30,8%)	13 (33,3%)	7 (17,9%)	0	2,45	2,51
Vasvári	0	0	6 (46,2%)	6 (46,2%)	1 (7,7%)	3,36	3,61
Összes v. átlag	22 (13,4%)	34 (20,7%)	66 (40,2%)	38 (23,2%)	4 (2,4%)	2,57	2,80

Haris (*Crex crex*)

Madárgyűrűzés a Tömördi Madárvártán 2013-ban

Gyurác József¹ – Bánhidi Péter²

1. Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet, Állattani Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttk.nyme.hu
2. Meszlen, Béke u. 51., e-mail: drbanhidip@freemail.hu

J. Gyurác, P. Bánhidi: Bird Ringing of Tömörd Bird Ringing Station in 2013

The Constant Effort Sites (CES) program - which started in 2004 - has been continued. We ringed 239 birds of 36 species during the days of CES. Besides the CES program a week-long spring bird-ringing action was organized. In total, 377 specimens of 22 species were ringed. The autumn action lasted from 27th July until 3th November. In total, 4595 specimens of 83 species were captured with 1256 recaptured individuals of 46 species. The first table shows the species and numbers of ringed birds in the CES, in spring and in autumn. These actions were very popular among laypeople.

A tavaszi madárgyűrűzés a hideg, havas időjárás miatt egy hétnél rövidebb ideig, 2013. március 23-tól március 27-ig tartott. 23 db 12 méter hosszú függönyhálót használtunk. Az öt nap alatt 22 faj 377 példányát gyűrűztük meg és 14 faj 67 visszafogását regisztráltuk.

A következő program a tavaszi vonulási időszak végén és a fészkelési időben történő – CES (Constant Effort Site) néven ismert – vizsgálat volt. 2013. április 15. és július 15. között kilenc alkalommal végeztünk napi 6 órás gyűrűzést 13 db 12 méter hosszú függönyhálóval. A CES programban 36 faj 239 példányát gyűrűztük meg és 16 faj 64 visszafogását rögzítettük.

Az őszi madárgyűrűzés 2013. július 27-én kezdődött és folyamatosan tartott november 3-ig, 28 db 12 méter hosszú függönyhálót használtunk. Ez volt a tizenhatodik őszi Actio Hungarica program Tömördön. Idén márciusban szokatlanul hideg volt és sok hó is esett. Májusig a bokros alját is víz borította, augusztusig a tóban sok víz volt, így a "tavi" hálókat nem tudtuk a szokásos helyen, a tó közepén felállítani. A nyár és ősz viszont idén is száraz volt, a tó vize lényegesen csökkent októberre, a hálók környékén iszapos felszínek alakultak ki. Az őszi programban 83 faj 4595 példányát gyűrűztük meg és 1256 esetben fogtuk vissza 46 faj egyedeit. A három programban gyűrűzött madárfajok egyedszámát a fajok abc sorrendjében az 1. táblázat tartalmazza. Első alkalommal gyűrűztünk Tömördön bölömbikát (*Botaurus stellaris*) és kis víticsibét (*Porzana parva*).

Egy-egy Tömördön gyűrűzött madár külföldi (zöldike - *Carduelis chloris*, Szlovénia), illetve hazai (énekes rigó - *Turdus philomelos*) megkerüléséről értesültünk

2013-ban. A gyűrűzési és megkerülési adatokat a 2012-ben Tömördön visszafogott cseh gyűrűs barátposzáta (*Sylvia atricapilla*) adataival együtt a 2. táblázat tartalmazza.

1. táblázat. A gyűrűzött madarak egyedszáma fajonként

Faj	Tavaszi vonulás 2012. III. 23 – 27.	CES Tavaszi vonulás-költési időszak	Őszi vonulás 2012. VII. 27 – XI. 3.
1. Barátcinege (<i>P. palustris</i>)	-	7	12
2. Barátposzáta (<i>S. atricapilla</i>)	-	35	720
3. Berki tücsökmadár (<i>L. fluviatilis</i>)	-	-	1
4. Bölömbika (<i>B. stellaris</i>)	-	-	1
5. Cigánycsuk (<i>S. rubicola</i>)	1	-	3
6. Citromsármány (<i>E. citrinella</i>)	7	1	168
7. Cserregő nádiposzáta (<i>A. scirpaceus</i>)	-	-	6
8. Csicsörke (<i>S. serinus</i>)	-	-	5
9. Csilpcsalpüzike (<i>Ph. collybita</i>)	61	43	480
10. Csuszka (<i>S. europaea</i>)	1	3	8
11. Erdei cankó (<i>T. ochropus</i>)	-	-	3
12. Erdei pinty (<i>F. coelebs</i>)	17	8	44
13. Erdei pityer (<i>A. trivialis</i>)	-	-	9
14. Erdei szürkebegy (<i>P. modularis</i>)	21	-	169
15. Énekes nádiposzáta (<i>A. palustris</i>)	-	4	18
16. Énekes rigó (<i>T. philomelos</i>)	8	3	81
17. Fácán (<i>Ph. colchicus</i>)	-	-	1
18. Fekete harkály (<i>D. martius</i>)	-	-	2
19. Fekete rigó (<i>T. merula</i>)	26	6	220
20. Fenyőpinty (<i>F. montifringilla</i>)	-	-	3
21. Fitiszfűzike (<i>Ph. trochilus</i>)	-	3	51
22. Foltos nádiposzáta (<i>A. schoenobaenus</i>)	-	1	66
23. Függőcinege (<i>R. pendulinus</i>)	-	1	-
24. Fülemlüle (<i>L. megarhynchos</i>)	-	-	16
25. Fülemlülesítke (<i>A. melanopogon</i>)	-	-	1
26. Fűrj (<i>C. coturnix</i>)	-	-	2
27. Füstifecske (<i>H. rustica</i>)	-	1	3
28. Guvat (<i>R. aquaticus</i>)	-	-	3
29. Hamvas küllő (<i>P. canus</i>)	-	-	1
30. Hantmadár (<i>O. oenanthe</i>)	-	-	1
31. Házi rozsdafarkú (<i>Ph. ochruros</i>)	3	-	11
32. Hegyi billegető (<i>M. cinerea</i>)	-	-	2
33. Hegyi fakusz (<i>C. familiaris</i>)	1	1	11
34. Karvalyposzáta (<i>S. nisoria</i>)	-	1	16
35. Kenderike (<i>C. cannabina</i>)	-	-	2
36. Kerti geze (<i>H. icterina</i>)	-	1	16
37. Kerti poszáta (<i>S. borin</i>)	-	4	60
38. Kerti rozsdafarkú (<i>Ph. phoenicurus</i>)	-	-	22
39. Kék cinege (<i>P. caeruleus</i>)	7	32	236
40. Kis fakopáncs (<i>D. minor</i>)	-	-	4
41. Kis légykapó (<i>F. parva</i>)	-	-	1
42. Kis poszáta (<i>S. curruca</i>)	-	5	95
43. Kis sárszalonka (<i>L. minimus</i>)	-	-	5
44. Kis vízcisibe (<i>P. parva</i>)	-	-	1
45. Kormos légykapó (<i>F. hypoleuca</i>)	-	4	149
46. Közép fakopáncs (<i>D. medius</i>)	-	1	3
47. Lappantyú (<i>C. europaeus</i>)	-	-	1
48. Léprigó (<i>T. viscivorus</i>)	-	-	1

49. Meggyvágó (<i>C. coccothraustes</i>)	1	3	5
50. Mezei pacírta (<i>A. arvensis</i>)	-	-	1
51. Mezei poszáta (<i>S. communis</i>)	-	8	86
52. Mezei veréb (<i>Pas. montanus</i>)	-	1	238
53. Molnárfecske (<i>D. urbicum</i>)	-	1	-
54. Nádi sármány (<i>E. schoeniclus</i>)	2	-	31
55. Nádirigó (<i>A. arundinaceus</i>)	-	-	1
56. Nagy fakopáncs (<i>D. major</i>)	1	4	11
57. Nagy fülemüle (<i>L. luscinia</i>)	-	-	5
58. Nagy őrgébics (<i>L. excubitor</i>)	-	-	1
59. Nyaktekerecs (<i>J. torquilla</i>)	-	-	17
60. Ökörszem (<i>T. troglodytes</i>)	7	-	42
61. Örvös légykapó (<i>F. albicollis</i>)	-	1	13
62. Ószapó (<i>Ae. caudatus</i>)	2	1	56
63. Pettyes vízicsibe (<i>P. porzana</i>)	-	-	3
64. Réti tücsökmadár (<i>L. naevia</i>)	-	-	2
65. Réti pityer (<i>A. pratensis</i>)	-	-	6
66. Rozsdás csuk (<i>S. rubetra</i>)	-	1	3
67. Rövidkarmú fakusz (<i>C. brachydactyla</i>)	-	-	2
68. Sárgafejű királyka (<i>R. regulus</i>)	2	-	56
69. Sárgarigó (<i>O. oriolus</i>)	-	-	1
70. Sárszalonka (<i>G. gallinago</i>)	-	-	10
71. Seregély (<i>S. vulgaris</i>)	-	4	7
72. Sisegő fűzike (<i>Ph. sibilatrix</i>)	-	3	47
73. Süvöltő (<i>P. pyrrhula</i>)	3	-	18
74. Szajkó (<i>G. glandarius</i>)	-	-	9
75. Széncinege (<i>P. major</i>)	3	28	173
76. Szőlőrigó (<i>T. iliacus</i>)	1	-	1
77. Szürke légykapó (<i>M. striata</i>)	-	2	50
78. Tengelic (<i>C. carduelis</i>)	-	-	5
79. Törpegém (<i>I. minutus</i>)	-	-	3
80. Tövisszúró gébics (<i>L. collurio</i>)	-	2	45
81. Tüzesfejű királyka (<i>R. ignicapilla</i>)	2	-	36
82. Vándorfűzike (<i>Ph. inornatus</i>)	-	-	1
83. Vörösbegy (<i>E. rubecula</i>)	200	12	614
84. Zöld küllő (<i>P. viridis</i>)	-	-	3
85. Zöldike (<i>C. chloris</i>)	-	3	259
Összesen	377	239	4595

A madárvártat idén is több száz óvodás, általános és középiskolás diák, valamint egyetemi hallgató kereste fel szervezett keretek között. Az Európai Madármegfigyelő Napok alkalmából is sokan érkeztek Tömördre. A Szombathelyi Erdészeti Zrt. közreműködésével a rétek egy részét idén is sikerült szárazúzózni, másik részét kézi kaszálással és a cserjék kivágásával egyesületi tagok gondozták.

Köszönjük önzetlen munkáját mindazoknak, akik gyűrűzőként vagy segítőként sokat tettek a madárgyűrűzési programok sikeres lebonyolításáért.

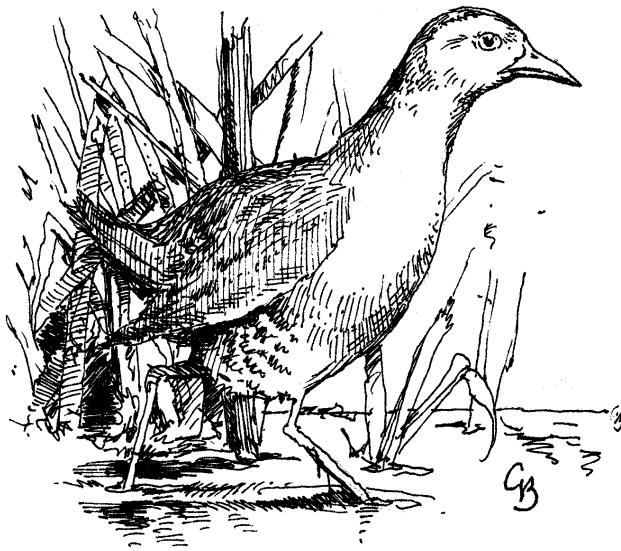
Állandó munkatárs: Kiss Richárd Szurdokpüspöki (augusztus-szeptember-október-november)

Gyűrűzők: dr. Bánhidi Péter Meszlen, Faragó Ádám Óriszentpéter, Góczán József és Góczán Éva Körmend, dr. Gyurácz József Bük, Lenczi Mihály Budapest, Illés Péter Kőszeg, dr. Kalmár Sándor Sopron, Koszorús Péter Sótory, Lukács Zoltán Pécs, dr. Németh Csaba Gyöngyösfalu, Polovitzer Péter Budapest, Szentendrey Géza Szentendre, Varga László Lukácsháza.

2. táblázat. Tömördön gyűrűzött és külföldön megkerült, illetve Tömördön megkerült és külföldön gyűrűzött madarak 2013-ban érkezett adatai. Rövidítések: AH = Actio Hungarica, Gy = gyűrűzés helye, M = megkerülés helye, 1 = 1. évében lévő madár, 2 = 2. évében lévő madár, 1+ = 1 évnél idősebb madár, F = fejlett, H = hím, T = tojó

Faj EURING Kód	Gy/ M	Kor/ Ivar	Dátum	Hely	Koo.	Távolság km	Gyűrűző
Énekes rigó TURPHI	Gy	1/-	2011.09.24	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E	14	Lukács Zoltán Faragó Ádám
	M	F/-	2013.04.11	Vép Magyarország	47°14'N 16°43'E		
Zöldike CARCHL	Gy	1/T	2011.09.29	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E	195	Koszorús Péter
	M	F/-	2013.03.25	Sentrupert Szlovénia	45°58'N 15°06'E		
Barátposzáta SYLATR	Gy	F/T	2010.09.07	Praha Csehország	50°01'N 14°19'E	343	Lukács Zoltán
	M	1+/T	2012.09.29	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E		

Segítők: Bognár Balázs Komárom, Biró Martin Táplánszentkereszt, Keresztes Brigitta, Keresztes Gréta és Keresztes Szabolcs Csepreg, Kiss Veronika Győr, Klafszy Gábor Kőszeg, Koszorús Gábor és Koszorús Veronika Sótory, Lendvai Imre Szombathely, Lőrincz Csilla Szombathely, Molnár Lídia Sepsiszentgyörgy, Ruff Andrea Szombathely, Vörös Norbert Szombathely, Yael Lehardt Izrael.

Kis vízcisibe (*Porzana parva*)

A fenyvescinege (*Parus ater*) őszi vonulása Tömördön

Lukács Zoltán¹ – Gyurácz József²

1. 7624 Pécs, Jurisics M. u. 38., e-mail: lukcsika@freemail.hu
2. Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet, Állattani Intézeti Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttk.nyme.hu

Z. Lukács, J. Gyurácz: Autumn migration of Coal Tit in Tömörd

In total, 821 Coal Tits were ringed between 2001 and 2012. The most (379) Coal Tits were captured in 2012, there were no captures in 2003 and 2011. The peak migration periods were in the last (2005), second (2010) and first (2012) week of September. The dispersion index of captures revealed clumped distribution both in diurnal capture and spatial distribution of birds.

A Tömördi Madárvártán 2001. és 2012. között, az őszi vonulási időszakban, augusztus 5. és november 4. között befogott 821 fenyvescinege (*Parus ater*) adatai alapján vizsgáltuk a faj vonulásának dinamikáját, a vonuló madarak biometriai jellemzőit és élőhely-választását. A madarak befogásához 28 db 12 méter hosszú, négy élőhely-típusban (erdő, tövskés, cserjés-gyep, mocsár) felállított függönyhálót használtunk. A befogott madarakat az Actio Hungarica módszer szerint gyűrtük és mértük. Jelen beszámolómban a vizsgálat néhány fontosabb eredményét ismertetjük.

A vizsgált időszakban a Tömördön befogott és meggyűrt fenyvescinegék egyedyszáma évente jelentősen változott. A befogott egyedek túlnyomó többsége immatur egyed volt. Az egyes évek napi fogás átlagai közül a kiugróan magas 2010. és 2012. év átlagai szignifikánsan különböztek a többi év átlagaitól (egytényezős-varianciánálízis, $F=12,27$; $p<0,01$). Egyes években egyáltalán nem fogtunk be fenyvescinegét (2003, 2011) vagy csupán néhány példányt, más években néhány tucat példány került a hálókba (1. ábra). Az éves fogások átlagos éves fogástól való eltérésének mértékét jelző fluktuációs index (FI) viszonylag nagy értéke (4414) a faj őszi vonulásának erősen irrupciós (inváziós) jellegére utal.

A főkomponens analízis alapján a 2010. és 2012. években a napi fogások eloszlása lényegesen különbözött a többi évektől és egymástól is, a többi év napi fogásainak időbeli eloszlása hasonlóan alakult. A három legnagyobb fogású évben a napi fogás csúcsidezőszaka 2005-ben szeptember utolsó hetében (egy második csúccsal október első hetében), 2010-ben szeptember második hetében, 2012-ben szeptember első hetében alakult ki (2. ábra). 2005-ben szeptember 12-ig a madarak 23,3%-át, 2010-ben 71%-át, 2012-ben 51%-át fogtuk be (Kruskal-Wallis-teszt, $H=8,08$; $p<0,01$).

A Tömördön jelölt fenyvescinegekről nincs helyi visszafogási adatunk, ez azt jelzi, hogy a faj egyedei (csapatai) igen nagy valószínűséggel még a gyűrűzés napján elhagyták a területet. A visszafogások hiánya arra is utal, hogy a madarak folyamatos mozgás közben táplálkozva, nappal vonultak el.

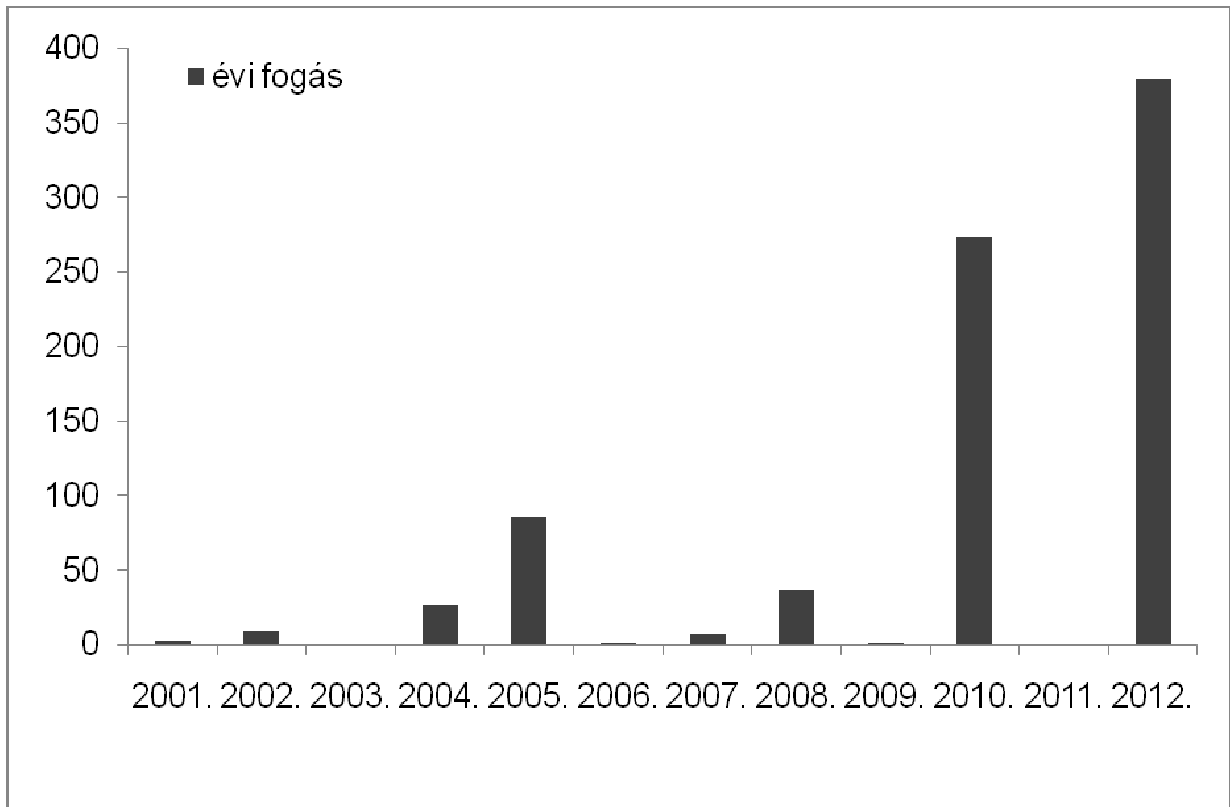
Egy kisebb (2005) és egy nagy fogásszámú évben (2012) is a madarak napi (diurnális) eloszlása csoportos, aggregált eloszlást mutatott, a madarak 78, illetve 88,4 százalékát 7 és 12 óra között fogtuk be 2005-ben és 2012-ben (3. ábra). Egy kisebb (2005) és egy nagy fogásszámú évben (2012) is a madarak térbeli, hálónkénti eloszlása csoportos, aggregált eloszlást mutatott. A madarak 88,4, illetve 82,5 %-át a 2, 3, 3A, 3B, 4, 4A hálókkal fogtuk be 2005-ben és 2012-ben (3. ábra), ezen belül az összefüggő 4-4A hálóállásban rendre 55,8 és 57 %-át. A diszpergáltsági mutatók alapján 2012-ben mind az időbeli ($\chi^2=41,63$; $p<0,01$), mind a térbeli ($\chi^2=35,36$; $p<0,01$) csoportosulás lényegesen nagyobb mértékű volt, mint 2005-ben. A befogott madarak térbeli megoszlásából láthatjuk, hogy a madarak döntő többségét a cserjés-gyep élőhelytípusban feállított hálókkal fogtuk be.

Egyetlen tömördi vonatkozású megkerülési adattal rendelkezünk, egy Nyugat-Szlovéniában, 2005. júniusában, fiókaként jelölt madarat fogtunk be 113 nap múlva a gyűrűzés helyétől 233 km-re 2005. október elején. A madarak legvalószínűbb származási helye az Alpok keleti része, ahol a faj nagy állományai élnek.

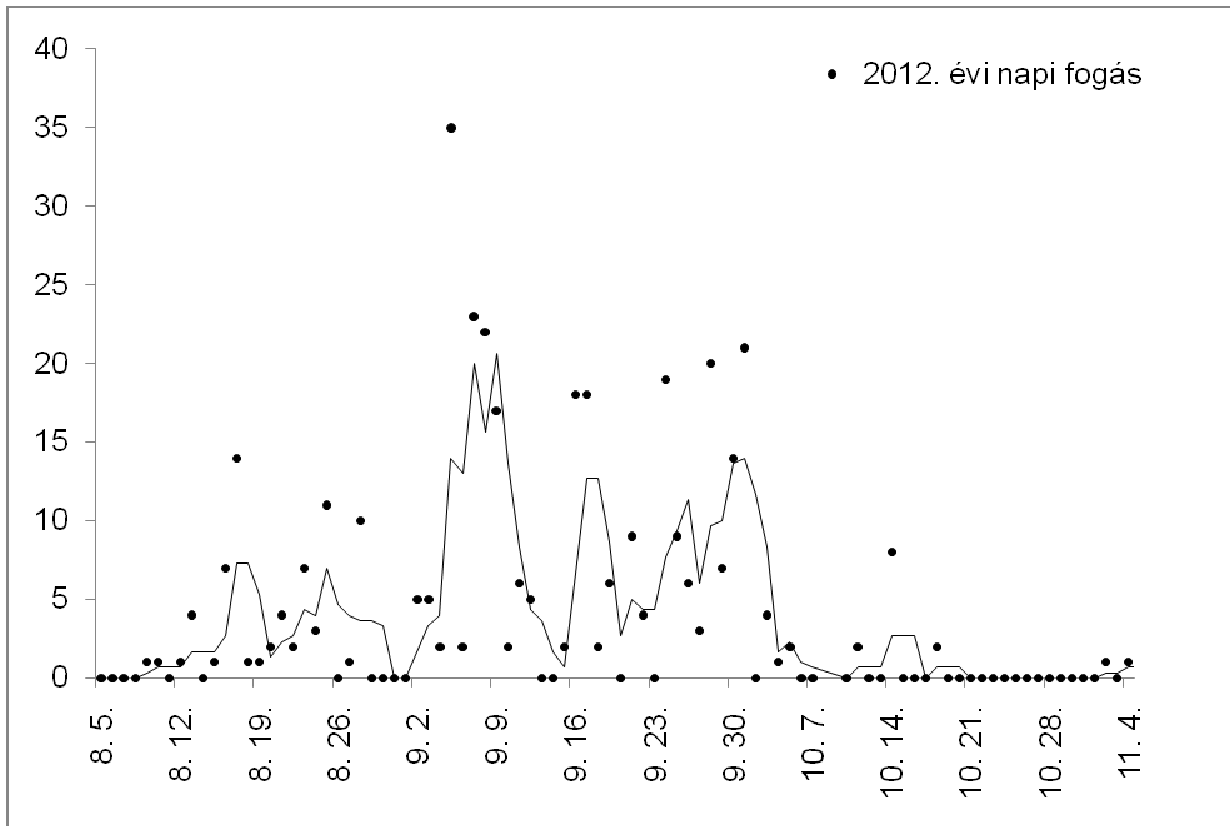
Az 1. táblázat a 2012-ben befogott madarak kondíció (zsír) értékeit tartalmazza. A szeptemberben és október-novemberben befogott madarak kondíció átlaga szignifikánsan nagyobb volt, mint az augusztusban befogottaké, de a szeptemberei és október-novemberi madarak kondíció átlaga nem különbözött lényegesen egymástól (egytényezős-varianciánálízis, $F=32,62$; $p<0,001$). Az idő előrehaladtával növekvő átlagos zsírtarték mennyisége valószínűleg a madarak egyre kedvezőtlenebb időjárási feltételekhez (például alacsonyabb átlaghőmérséklet, éjszakai fagyok) való alkalmazkodásával magyarázható.

További kutatások fényt deríthetnek arra, hogy a Tömördön feltárt összefüggések az ország más területein is érvényesek-e. A korábbi évtizedekben a túlevelű erdők területének növekedése szerepet játszott a faj terjeszkedésében, a napjainkban tapasztalható fenyőállomány romlás hatásainak vizsgálata a faj védelmi helyzetének értékeléséhez elengedhetetlennek tűnik. A Magyarországon kívüli költőterületeken bekövetkező változásoknak a hazánkban tapasztalható irrupciók kialakulására gyakorolt hatását mindenképpen érdemes vizsgálni,

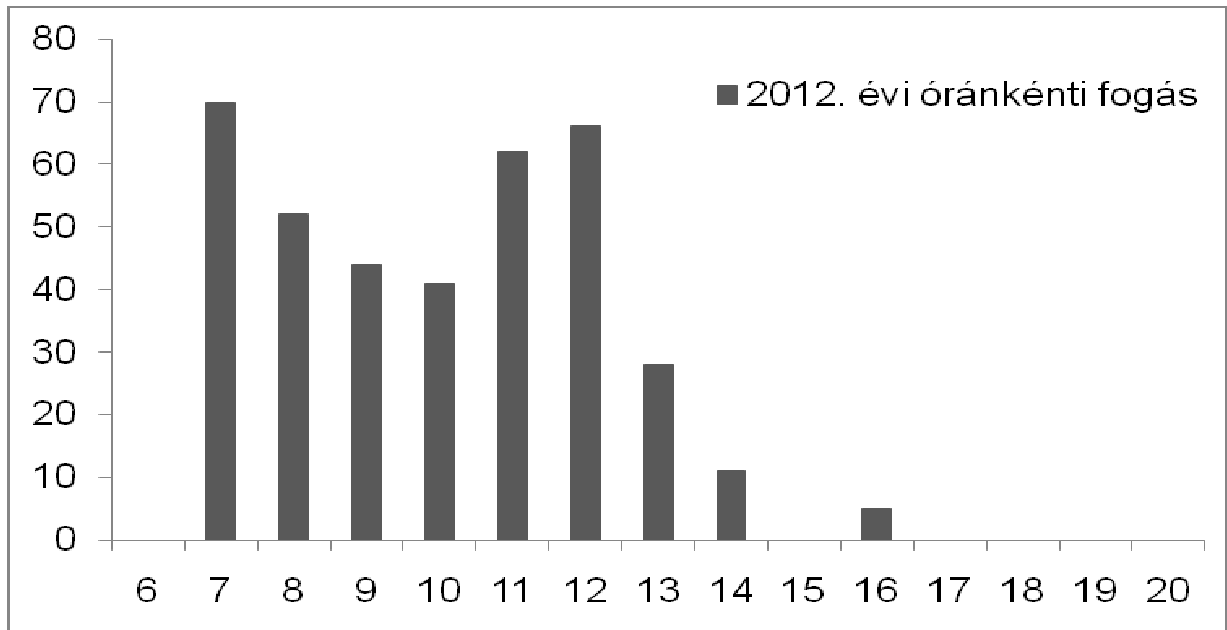

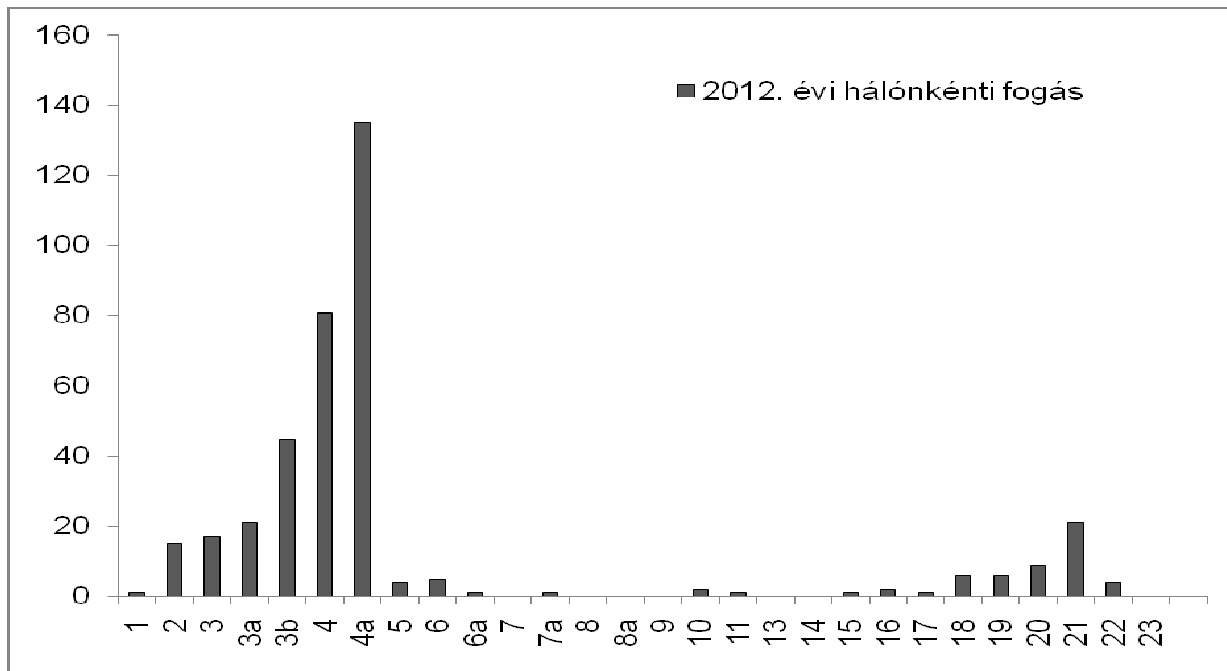
1. ábra. A fenyvescinegék éves fogásai

2. ábra. A fenyvescinegék napi fogásai 2012-ben

3. ábra. A fenyvescinegék óránként fogásai 2012-ben

4. ábra. A fenyvescinegék hálónkénti fogásai 2012-ben

1. táblázat. A fenyvescinegék kondíció (zsír index) átlagai, fékövér betűvel írva a Tukey-teszt $p < 0.01$ értékei

	Augusztus 5-31.	Szeptember 1-30.	Október 1 - November 4.
Példány	71	261	46
Min	0	0	0
Max	3	4	4
Átlag	0,79	1,75	2,04
S.D.	0,83	1,01	0,97
Augusztus 5-31.		0,00	0,00
Szeptember 1-30.			0,14

A harkályfélék (*Picidae*) tér- és időbeli előfordulásának jellemzése a Tömördi Madárvárta adatai alapján

Pál Panna – Gyurácz József

Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet, Állattani Intézeti Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttk.nyme.hu

P. Panna, J. Gyurácz: Spatial distribution and movement dynamics of the woodpecker species in Tömörd

In total, 505 specimens of 8 species of *Picidae* family were ringed between 2001 and 2012. The first table shows the species and numbers of ringed birds. The peak migration periods of Eurasian Wryneck was in the first half of August. The dispergation index of captures revealed clumped distribution both in diurnal capture and spatial distribution of birds. The habitat preference of the three most abundant species was different.

A Tömördi Madárvártán a nyár végi, őszi madárgyűrűzés során 8 harkályfaj 505 példányát gyűrűztük 2000 és 2012 között. Közölük legnagyobb számban a nyaktekerccset (*Jynx torquilla*) (N=202) és nagy fakopáncsot (*Dendrocopos major*) (N=160). A harmadik leggyakoribb faj a kis fakopáncs (*D. minor*) (N=72) volt, ezt követte a zöld küllő (*Picus viridis*) (N=36) és a közép fakopáncs (*D. medius*) (N=22). A három legritkább faj a fekete harkály (*Dryocopus martius*) (N=8), a hamvas küllő (*P. canus*) (N=3) és a balkáni fakopáncs (*D. syriacus*) (N=2) volt (1. táblázat).

A fogások számának évenkénti eloszlását az 1. táblázat tartalmazza. A három leggyakoribb fajnál az egyes évekre kiszámolt átlagos napi fogások közül csak a nagy fakopáncs 2009. évi átlaga volt szignifikánsan nagyobb az évek többségére jellemző átlagnál (ANOVA: $F=2,43$, $df=11/1103$; $p<0,05$). A másik két faj napi fogás átlagai lényegesen nem különböztek egymástól ($p>0,05$). Egyik faj esetében sem tapasztaltunk sem szabályos növekedést, sem csökkenést (trendet) a vizsgált időszakban. Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy a három leggyakoribb faj állománya stabil volt 2000 és 2012 között a vizsgált területen.

A három leggyakoribb faj esetében a 13 év napi fogásait átlagoltuk és a napi fogás átlagokból szerkesztettük meg a fogási diagramokat a fajok nyár végi, őszi mozgalmának jellemzésére (1., 2., és 3. ábra). A nyaktekerccs vonuló faj, vonulása már augusztus első felében megkezdődik és szeptember végére be is fejeződik. Az utolsó fogás szeptember 23-án volt (2006). A nagy fakopáncs és kis fakopáncs egész évben jelen van a területen, mindkét fajra jellemző a territorialitás és a területhűség költési időszakon kívül is. A napi fogások nagyobb hányada a költés utáni, augusztus eleji

diszperziós időszakra esett mindkét fajnál, amikor a fiatal madarak elhagyták születési helyüket.

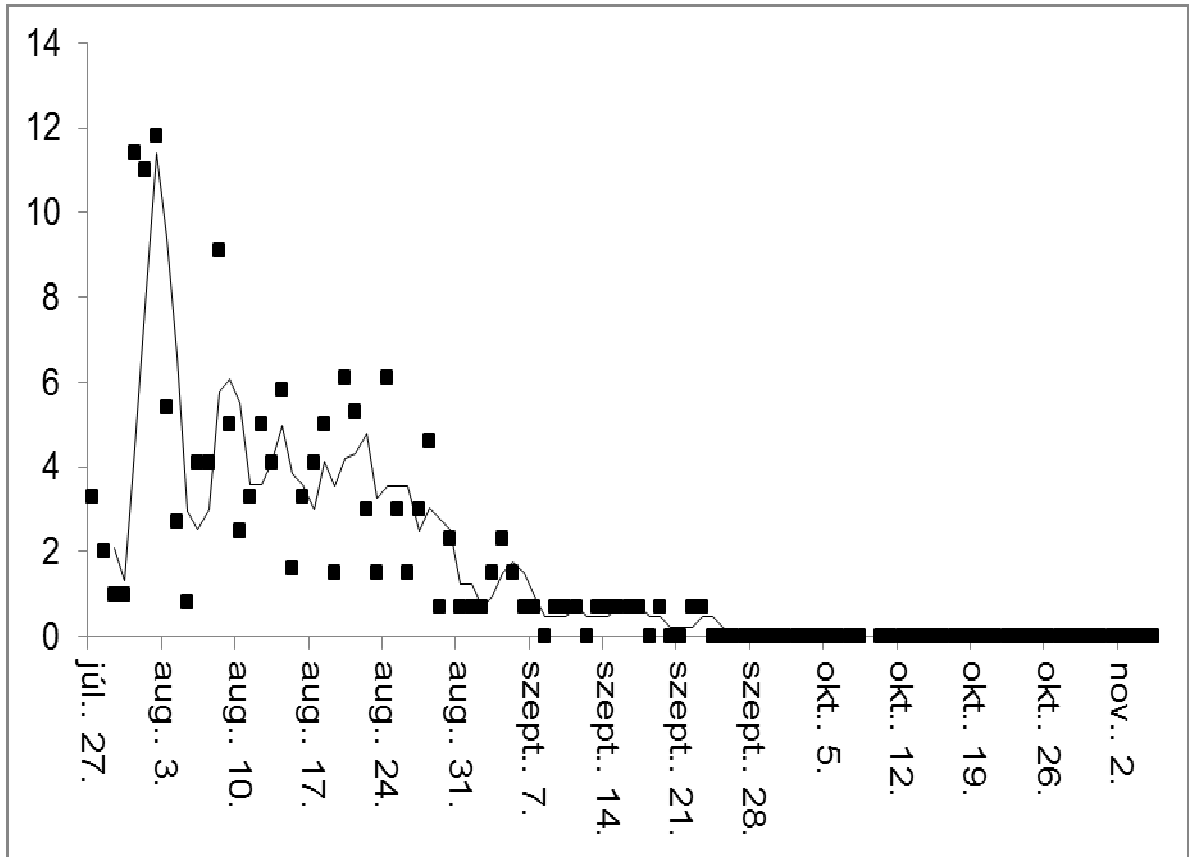
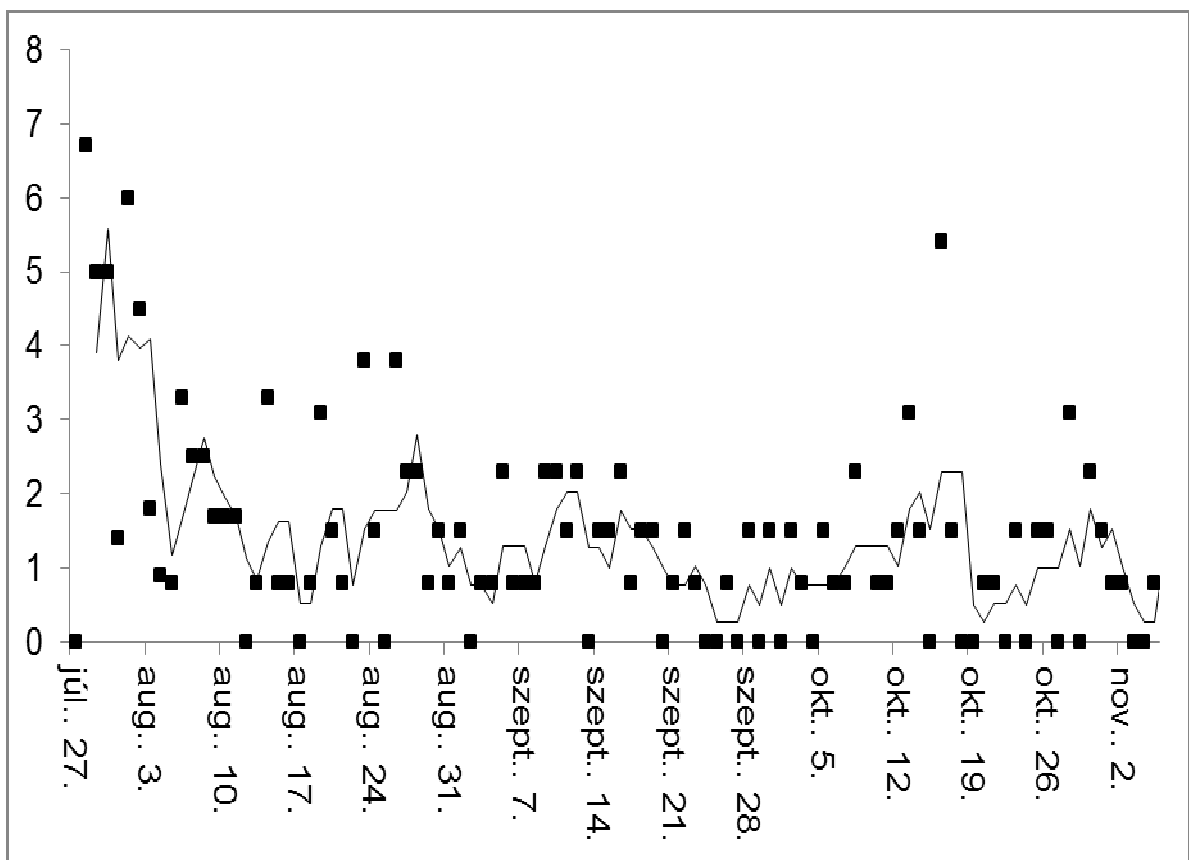
Az óránkénti fogásokkal a három leggyakoribb faj napi aktivitását jellemeztük. Reggel 6 és 9 óra között (7, 8 és 9 órás hálóellenőrzések) a befogott nyaktekercsek 44%-át, a nagy fakopáncsok 27%-át, a kis fakopáncsok 28%-át fogtuk be. A nyaktekercsek lényegesen aktívabbak voltak, többet táplálkoztak a reggeli órákban, mint a másik két faj egyedei. A nagy és kis fakopáncs napi tevékenysége lényegesen kigyenlítettebb volt, a délutáni órákban is sokat mozogtak.

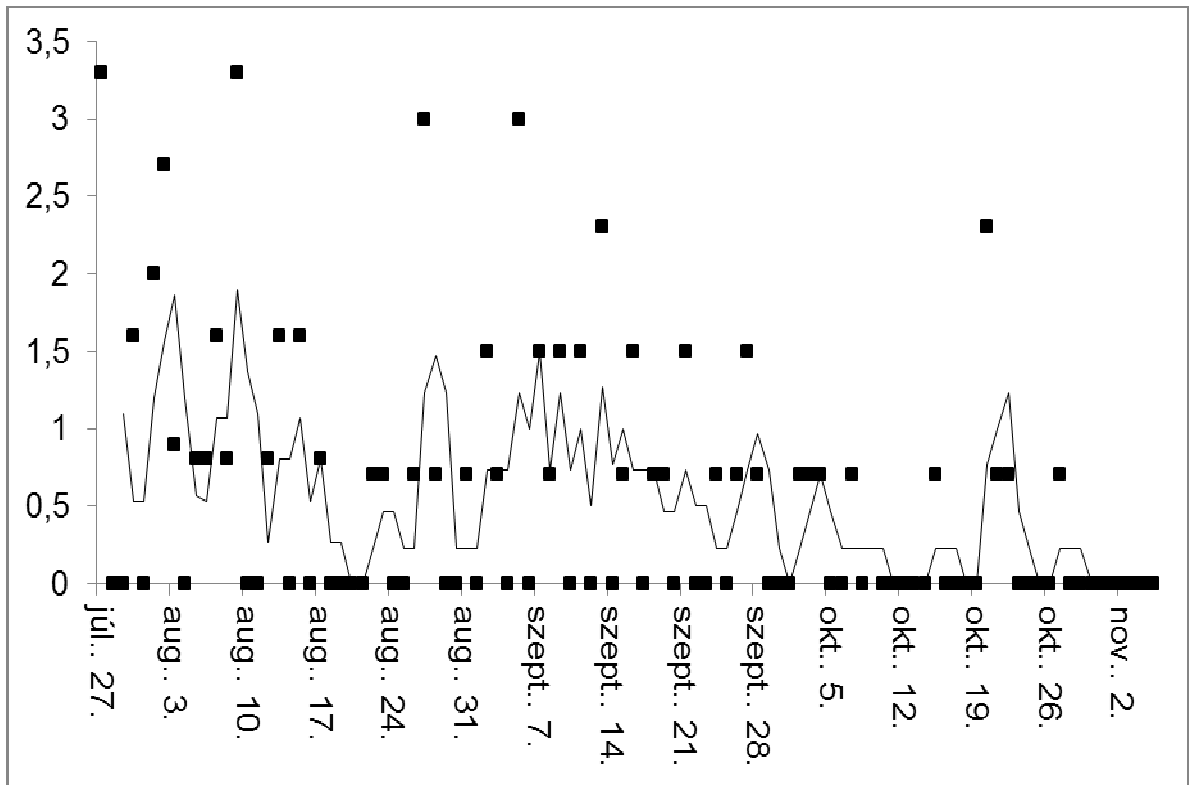
A három leggyakoribb harkályfaj négy különböző élőhely-típusban (erdő, töviskés, cserjés-gyep, mocsár) álló függőhálóval befogott példányainak élőhely szerinti eloszlása alapján a harkályfajok élőhely-preferenciája különbözött. A nyaktekercsek 90%-át a cserjés-gyepben (3, 3a, 3b, 4, 4a jelzésű hálók) fogtuk be, míg a nagy fakopáncsok 45%-át az erdőben, erdőszegélyben (16, 14, 13, 11 jelzésű hálók), 32%-át a töviskésben fogtuk be. A kis fakopáncs fogásai az erdő (22%), a töviskés (37%) és a cserjés-gyep (36%) között viszonylag egyenletesen oszlott meg. A mocsárban mindhárom faj csak 3-5%-os arányban fordult elő. A főkomponens-analízis (PCA) eredményei alapján (4. ábra) a nyaktekerccs egyértelműen a hangyákban (*Formicidae*) gazdag bokrokkal tagolt, nyíltabb füves élőhelyet, míg a nagy fakopáncs a nagy és öreg fákban gazdag zárt erdőt részesítette előnybe. A kis fakopáncs részére a mocsáron kívül bármelyik élőhely megfelelt.

A madárvártához közeli településeken gyakori fészkelő balkáni fakopáncs mindössze két alkalommal fordult elő a vizsgálati területen. A hamvas küllő rendszeres, de nagyon ritka fészkelő a madrávárta környéki erdőkben.

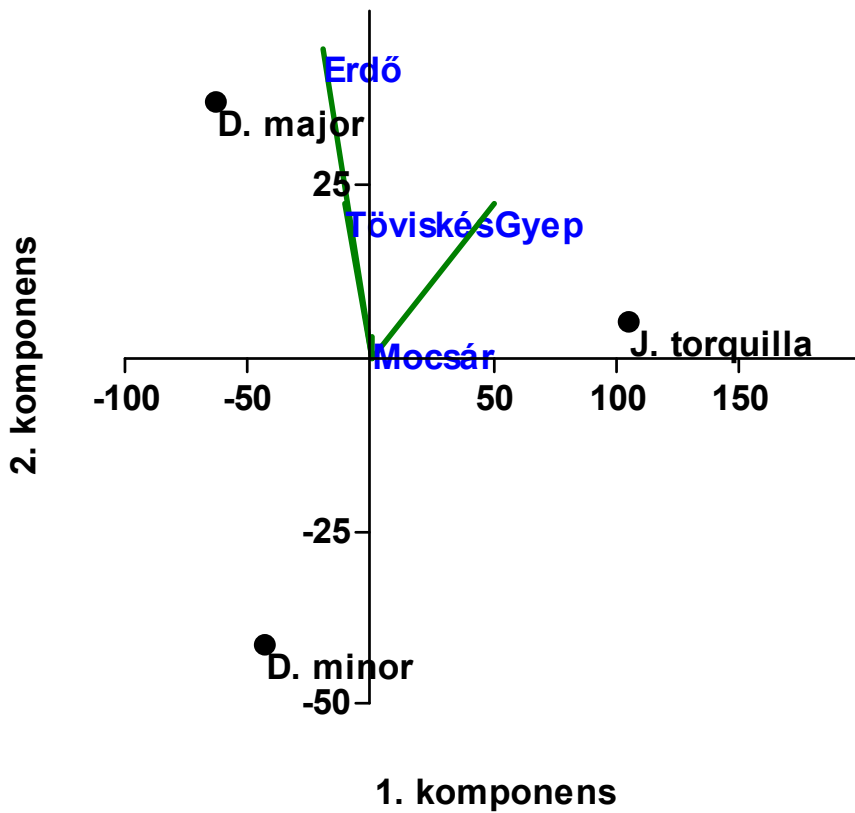
1. táblázat. A harkályfajok éves fogásai

	J. torquilla	P. canus	P. viridis	D. martius	D. major	D. syriacus	D. medius	D. minor
2000.	5	0	3	0	7	0	3	5
2001.	9	0	2	1	6	1	0	10
2002.	7	1	3	0	16	0	2	6
2003.	15	0	1	0	7	0	1	8
2004.	15	0	3	2	10	0	1	12
2005.	20	1	1	0	12	0	0	4
2006.	22	0	1	0	11	1	2	0
2007.	13	0	7	0	17	0	2	3
2008.	20	1	3	0	8	0	2	7
2009.	15	0	2	1	27	0	2	6
2010.	13	0	2	2	8	0	1	2
2011.	22	0	4	1	13	0	3	5
2012.	26	0	4	1	18	0	3	4

1. ábra. Nyaktekerecs (*Jynx torquilla*) átlagos napi fogásai2. Nagy fakopáncs (*Dendrocopos major*) átlagos napi fogásai

3. Kis fakopáncs (*Dendrocopos minor*) átlagos napi fogásai

4. ábra. A három leggyakoribb harkályfaj befogott egyedeinek élőhely szerinti eloszlása (PCA)

Madártani eredmények a Marcal-medencéből

Aczél Gergely

9532 Külsővat, Raffel M. u.1., e-mail: gergely.aczel@gmail.com

G. Aczél: Ornithological results in the valley of Marcal

The author presents the results of three bird monitoring projects organized in the valley of Marcal: monitoring of Montagu's Harrier and White Stork breeding population and the bird ringing camp in Külsővat-Bánhalmapuszta. The first table shows the species and numbers of ringed birds.

Mint minden évben úgy 2013-ban is igyekeztünk a szokásos felméréseinket elvégezni a Marcal-medencében, hogy nyomon követhessünk két faj pontos állományalakulását, valamint idén is megtartottuk a késő nyári gyűrűzőtáborunkat Külsővat-Bánhalmapuszta határában. Cikkemben ezeknek a munkáknak az eredményeit igyekeztem röviden összegyűjteni. Az itt publikált eredmények eléréséért köszönet illeti meg a Pápa és Környéke Természetvédelmi Egyesület aktív tagjait és mindenki mást, akik munkáinkban szerepet vállaltak!

Hamvas rétihéja (*Circus pygargus*) felmérés

A május 30-tól június 2-ig tartó felmérés alatt bejártuk a Marcal-medence Kamondtól Mihályházáig fekvő területeit. A munkánk során egyedül egy északabbi lápréten volt sikeres a keresésünk, ahol végül rábukkantunk a kolóniában fészkelő öt hamvas rétihéja párra. Ez a második év, hogy a hamvas rétihéjék szinte teljesen eltűntek a medencéből, míg korábban a vizsgált szakaszon szétszórva több fészkelő párt is lehetett találni. Hogy ez miért alakult így, annak okait sajnos nem tudjuk biztosan, de a földalapú támogatások rendszeréből adódó erőltetett kaszálások és a tavaszi égetések minden bizonnyal szerepet játszanak.

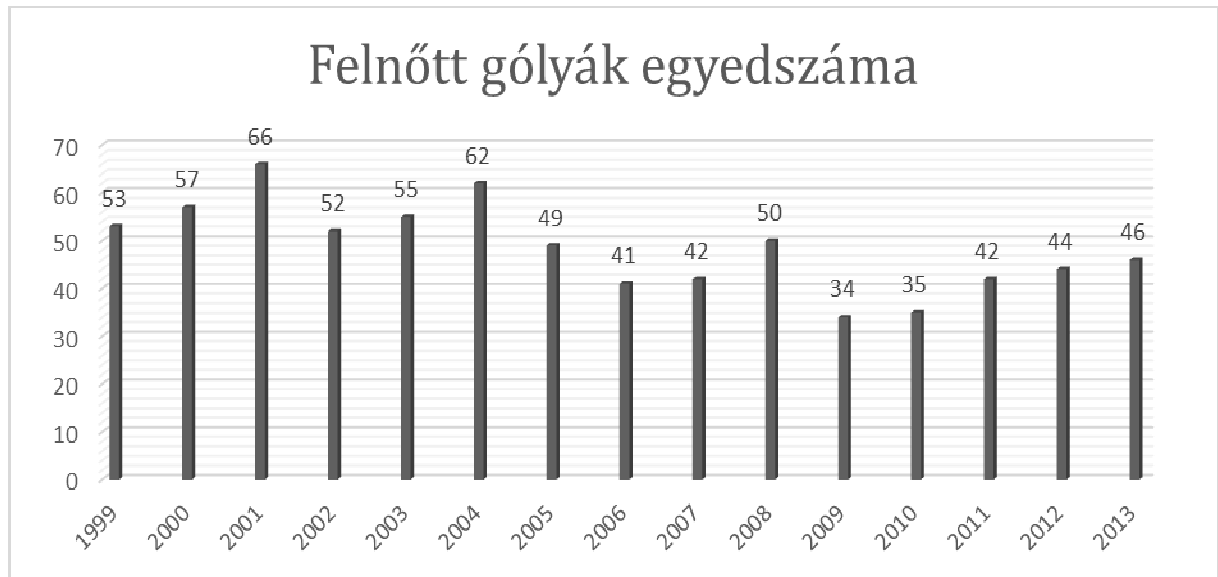
A hamvas rétihéja kolóniát továbbra is megfigyelés alatt tartotta Hencz Péter barátom, aminek köszönhetően tudjuk, hogy az öt fészkelésből végül csak három volt sikeres. A kirepült fiókák pontos számáról nem tudunk biztosat, kivéve a legkorábban szárnyra kelt fészkelőnél, ahol három fiatalot sikerült megfigyelnünk. A megghiúsult két fészkelésnek nem ismerjük az okait, de a területen nagy vadmozgás volt tapasztalható. Munkánk eredménye közé sorolható, hogy az általunk szolgáltatott adatok hozzájárultak egy bányászati kérelem egy évre való felfüggesztéséhez, így a hamvas rétihéjék egyetlen fészkelésre használt láprétjét ideiglenesen sikerült megvédeni.

Fehér gólya (*Ciconia ciconia*) felmérés

Az 1999-óta tartó felmérések alatt idén fordult elő először, hogy négy éven keresztül folyamatosan növekvő tendenciát mértünk a Marcal-medence fehér gólya populációjában. Igaz a növekedés nem számottevő, de mégis kis bizakodásra adhat okot, hogy talán megáll majd az összességében tapasztalt folyamatos csökkenés. Az adatokból az is kiolvasható, hogy a fészkenkénti magas fiókaszámnak köszönhetően az elmúlt 12 év legmagasabb sikeresen kirepült fiókaszámát regisztrálhattuk.

Madárgyűrűző tábor

Idén augusztusban megtartottuk a szokásos gyűrűzőtáborunkat Külsővat-Bánhalmapuszta határában, a Marcal egykori árterületén. A közel tíz napig tartó gyűrűzés rekordmennyiségű madarat hozott. Már az első nap annyi madár akadt a hálóba, amennyit a korábbi években egy egész tábor alatt sikerült csak fognunk. A tábort végül 710 megfogott madárral és 40 fajjal zártuk a gyűrűzéssel töltött nyolc nap alatt. A tömördi gyűrűzőtábor tapasztalataihoz hasonlóan mi is nagyon sok citromsármányt fogtunk, - számszerűen pont annyit, mint az elmúlt években összesen - miközben egyetlenegy vörösbegyét sem. Ezek valószínűleg az adott fajok idei fészkelési sikerességét, ill. sikertelenségét tükrözik.

A 2013-ban gyűrűzött fajok napi fogás értékeit az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat. A gyűrűzött madárfajok napi fogásai

Faj/Hó, nap	08.12	8.13	08.14	08.15	08.16	08.17	08.18	08.19	Össz.
Barátcinege <i>P. palustris</i>	0	0	0	2	0	2	1	0	5
Barátposzáta <i>S. atricapilla</i>	27	22	16	25	18	10	32	45	195
Berki tücsökmadár <i>L. fluviatilis</i>	1	0	0	0	1	1	0	0	3
Citromsármány <i>E. citrinella</i>	7	3	1	2	2	1	1	7	24

Cserregő nádiposzáta <i>A. scirpaceus</i>	5	6	3	4	3	4	5	4	34
Csilpcsalpfüzike <i>Ph. collybita</i>	4	1	0	0	2	4	0	1	12
Énekes nádiposzáta <i>A. palustris</i>	0	0	1	1	1	0	1	0	4
Énekes rigó <i>T. philomelos</i>	4	0	0	0	0	0	0	0	4
Erdei pinty <i>F. coelebs</i>	0	0	0	0	1	0	1	0	2
Erdei pityer <i>A. trivialis</i>	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Fekete rigó <i>T. merula</i>	5	3	1	0	0	0	0	2	11
Fitiszfüzike <i>Ph. trochilus</i>	1	0	0	1	1	1	0	1	5
Foltos nádiposzáta <i>A. schoenobaenus</i>	3	3	1	3	0	1	1	3	15
Fülemüle <i>L. megarhynchos</i>	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Házi rozsdafarkú <i>Ph. ochrorus</i>	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Karvalyposzáta <i>S. nisoria</i>	1	0	1	0	0	1	0	0	3
Kék cinege <i>P. caeruleus</i>	11	1	3	0	1	1	0	0	17
Kenderike <i>C. cannabina</i>	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Kerti geze <i>H. icterina</i>	7	4	1	4	3	2	4	5	30
Kerti poszáta <i>S. borin</i>	12	9	6	6	6	3	7	12	61

Kis fakopáncs <i>D. minor</i>	1	1	0	0	2	0	1	0	5
Kis poszáta <i>S. curruca</i>	0	1	2	1	3	1	3	1	12
Kormos légykapó <i>F. hypoleuca</i>	5	2	3	1	2	1	0	1	15
Meggyvágó <i>C. coccothraustes</i>	1	1	0	0	0	0	0	0	2
Mezei poszáta <i>S. communis</i>	18	4	6	8	13	1	10	10	70
Mezei veréb <i>Pas. montanus</i>	0	0	0	0	0	2	1	0	3
Nádirigó <i>A. arundinaceus</i>	1	1	0	0	1	0	0	0	3
Nagy fakopáncs <i>D. major</i>	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Nyaktekerecs <i>J. torquilla</i>	1	0	1	2	0	0	0	1	5
Örvös légykapó <i>F. albicollis</i>	0	1	0	0	0	0	0	1	2
Őszapó <i>Ae. caudatus</i>	9	6	0	0	0	0	0	1	16
Réti tücsökmadár <i>L. naevia</i>	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Sárgarigó <i>O. oriolus</i>	6	1	0	1	0	0	0	0	8
Sisegő füzike <i>Ph. sibilatrix</i>	1	1	2	5	4	4	1	2	20
Szajkó <i>G. glandarius</i>	0	1	0	0	1	0	0	0	2
Szécinege <i>P. major</i>	12	2	3	3	2	0	5	2	29

Szürke légykapó <i>M. striata</i>	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Tengelic <i>C. carduelis</i>	1	1	0	0	4	0	0	1	7
Tövisszűrő gébics <i>L. collurio</i>	3	0	4	0	0	0	0	0	7
Zöldike <i>C. chloris</i>	38	6	10	3	5	2	1	5	70
Összesen	191	81	65	74	76	43	75	105	710

Érdekes madárfaunisztikai megfigyelések Vas megyéből 2013-ban

Kóta András

9700 Szombathely, 11-es huszár út 126., e-mail: vasimadarasz@gmail.com

A. Kóta: Avifaunistical data in County Vas, 2013

The report presents the most interesting data from the season 1 November 2012 and 25 October 2013.

Tavaly kezdtem el a Vas megyében előforduló szórványos és ritka madárfajok megfigyelési adatainak rendszerezettebb gyűjtését, amit 2013-ban sikerült még több madarászra kiterjesztenem. Alábbi dolgozatomban ismertetem 2012. november 1. és 2013. október 25. között néhány aktív vasi madarász (Fehér István, Gyurácz József, Illés Péter, Kis Pál, Kóta András, Koszorús Péter, Kovács László, Németh Csaba és Somogyi Csaba) által látottakat, kiegészítve a www.birding.hu honlapon közölt észlelésekkel, a Tömördi Madárvárta adataival, és egyéb, szóbeli közlések nyomán megszerzett információkkal. A legritkább madárfajok esetében a Cinege 15. számában megjelent „**VAS MEGYE MADARAINAK NÉVJEGYZÉKE**” által megadott adatok alapján adtam meg a megfigyelések számát, figyelembe véve a névjegyzék lezárása után a megyében előkerült, számomra ismertté vált adatokat is.

A megye madárfaunája az összegyűjtött adatok szerint nem gazdagodott új fajjal 2013-ban. Két hitelesítendő madárfaj került elő a megyében, a vándorfüzike (*Phylloscopus inornatus*) és a karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*). Mindkettőről készült fénykép is és számos megfigyelő látta őket, így előlegezhető a hitelesítésük. Ritka bagolyfajok felbukkanása örvendeztetett meg sok vasi madarászt 2012 második

felétől kezdve, augusztusban a törpekuvics (*Glaucidium passerinum*) jelent meg megyénkben, mint új faj. Az uráli bagoly (*Strix uralensis*) legutolsó ismert előfordulása után 105 évvel ismét megjelent a faj Vas megyében, mégpedig több alkalommal is. A réti fülesbagoly (*Asio flammeus*) 1907, 1983 és 2004 után 2012 őszén került elő 2 alkalommal is, majd 2013 tavaszán újabb 2 megfigyeléssel gazdagodott a megye madárvilága. A parlagi sas (*Aquila heliaca*) 107 (!) év szünet után bukkant fel ismét Vas megyében, így a faj átkerült (az uráli bagollyal együtt) a Névjegyzékben „B” kategóriából „A”-ba. Eseményszámba ment 2012-2013 telén a csonttollú (*Bombycilla garrulus*) és a fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*) inváziószerű megjelenése. Érdekes volt még továbbá 2013 tavaszán az aranylile (*Pluvialis apricaria*) és a fehérszárnyú szerkő (*Chlidonias leucopterus*) szokatlan nagy számban való előfordulása. A rendelkezésemre álló adatok szerint 2013-ban (január 1. és október 25.) 208 madárfaj fordult elő Vas megyében.

További kiemelkedő adatok 2013-ból:

a parlagi sas (*Aquila heliaca*) 2. és 3.;

a szirti sas (*Aquila chrysaetos*) 3.;

a karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) 3.;

a heringsirály (*Larus fuscus*) 3. és 4.;

az uráli bagoly (*Strix uralensis*) 4-6.;

a réti fülesbagoly (*Asio flammeus*) 5.-7.;

a gólyatöcs (*Himantopus himantopus*) 5.-7.;

a fattyúszerkő (*Chlidonias hybrida*) 5.;

a bütykös ásólúd (*Tadorna tadorna*) 6.-8.;

a gulipán (*Recurvirostra avosetta*) 7.;

a vándorfüzike (*Phylloscopus inornatus*) 7.;

a kis kárókatona (*Phalacrocorax pygmeus*) 7.-10.;

a lócsér (*Hydroprogne caspia*) 8.;

és a vörös kánya (*Milvus milvus*) 9.-12. megfigyelési adatai.

Részletes lista azokról a madárfajokról, amelyekről legfeljebb 3 megfigyelés gyűlt össze 2012. november 1. és 2013. október 25 között:

Énekes hattyú (*Cygnus cygnus*)

(2012. október 21. Kőszeg, Abért-tó 1 juv pld. Szőke Viktória és Kovács László)

Bütykös ásólúd (*Tadorna tadorna*)

Február 6. Kőszeg, Abért-tó 5 pld. (Kóta András)

Március 22. Tompaládony, belvízen 1 gácsér és 1 tojó pld. (Fehér István, Gyurácz József)

Április 1. Csénye, tó a 88-as főút mellett 4 pld. (Koszorús Péter)

Sarki búvár (*Gavia arctica*)

Október 14-23. Gersekarát, Sárvíz-tó 1 pld. (Kis Pál, ill. Kóta András)

Október 17-20. Rátót, kavicsbánya 1 pld. (Kis Pál, ill. Jandrasits László és Faragó Ádám)

Feketenyakú vöcsök (*Podiceps nigricollis*)

Augusztus 24. Csepreg, víztározó 1 téli ruhás pld. (Harsányi Krisztián)

Kis kárókatona (*Phalacrocorax pygmeus*)

Január 12. Csákánydoroszló, Rába 4 pld. (Szépligeti Mátyás, Bodor Ádám)

Április 14. Kőszeg, Abért-tó 1 pld. (Kóta András)

Július 21-augusztus 5. Rátót, kavicsbánya max.2 pld. (Faragó Á. és tsai, ill. Kis Pál)

Augusztus 21- szeptember 7. Csepreg, meggyespusztai kavicsbánya (Kóta András, ill. Harsányi Krisztián és Harsányi Imre)

Bölömbika (*Botaurus stellaris*)

Szeptember 20. Tömörd, Tömördi Madárvárta 1 gyűrűzött pld. (Koszorús Péter)

Bakcsó (*Nycticorax nycticorax*)

Augusztus 13. Püspökmolnári, Transzkavics bányató 1 juv. pld. (Kis Pál)

Kanalgém (*Platalea leucorodia*)

Június 10. Halogy, kiöntésen 1 pld. (Kis Pál)

Vörös kánya (*Milvus milvus*)

Április 14. Csepreg, meggyespusztai kavicsbánya 1 pld. (Kóta András)

Május 20. Celldömölk, Marcal mente 1 pld. (Somogyi Csaba és Zsolnai Roland)

Július 3. Kemeneskápolna, mezőgazdasági terület 1 pld. (Somogyi Csaba)

Július 19. Csörötnek, külterület 1 ad pld. (Faragó Ádám, Major Ferenc)

Gatyás ölyv (*Buteo lagopus*)

Január 4. Gyanógeregye, külterület 1 pld. (Vörös Norbert és Habuczki Zoltán)

Március 17. Csepreg, külterület 3 pld. (Harsányi Krisztián, Illés Péter és Kóta András)

Parlagi sas (*Aquila heliaca*)

Január 25. Simaság, külterület 1 imm. pld. (Szász Előd)

Április 24. Kőszeg, Abért-tó 1 imm pld. átrepült (Kóta A.)

Szirti sas (*Aquila chrysaetos*)

Március 23. Kőszeg, Kálvária 1 ad pld. (Vörös Norbert és tsai.)

Kék vércse (*Falco vespertinus*)

Április 21. Celldömök, Marcal mente 1 tojó pld. (Somogyi Csaba, Zsolnai Roland)

Kis vízcisibe (*Porzana parva*)

Augusztus 3. Tömörd, Tömördi Madárvárta, 1 gyűrűzött pld. (Góczán József)

Október 1. Rátót, kavicsbánya 3 juv. pld. (Kis Pál)

Gólyatöcs (*Himantopus himantopus*)

Április 2. Kőszeg, belvízfolton 1 hím pld. (Heinz Miklós)

Április 24. Körmend, Horvátnádalja, kiöntésen 3 pld. (Kis Pál)

Június 1-6. Szeleste, belvízfolt 3 pld. (Kóta A.)

Gulipán (*Recurvirostra avosetta*)

A Csörnöc-Herpenyő (és a Rába) magas vízállásakor Sótornynál április 4-én 5 pld., majd április 7-én 6 pld. tartózkodott az árvízi elöntésen (Koszorús Péter).

Aranylile (*Pluvialis apricaria*)

Körmend-Halogyalján belvízzel, ill. árvízzel sújtott mezőgazdasági területen március 20-án 100 pld., április 1-én 29 pld., április 4-én 13 pld. és április 7-én 19 pld. tartózkodott (Kis Pál), továbbá március 20-án Csákánydoroszlónál további 40 pld. átrepült (Kis Pál).

Nagy goda (*Limosa limosa*)

Március 17. Sótorny, legelő 2 pld. (Kóta András, Harsányi Krisztián és Illés Péter)

Kis póling (*Numenius phaeopus*)

Április 4. Halogy, elöntött szántón 1 pld. (Kis Pál)

Április 7. Körmend, Halogyalja 2 pld. (Kis Pál)

Heringsirály (*Larus fuscus*)

Április 4. Szombathely, Csónakázó-tó 1 ad pld. (Kovács László)

Július 16. Csepreg, meggyespusztai kavicsbányató 1 ad pld. (Kóta A. és tsai)

Kis sirály (*Hydrocoloeus minutus*)

Október 20. Rátót, kavicsbánya 4 ad. és 2 juv. pld. (Kis Pál)

Lócsér (*Hydroprogne caspia*)

Szeptember 1. Gersekarát, Sárvíz-tó 2 pld. (Kis Pál)

Fattyúszerkő (*Chlidonias hybrida*)

Május 2. Kőszeg, Abért-tó 2 pld. (Kóta A.)

Fehérszárnyú szerkő (*Chlidonias leucopterus*)

Május 2. Kőszeg, Abért-tó 2 ad pld. (Kóta A.)

Május 3. Gersekarát, Sárvíz-tó 13 pld. (Kis Pál)

Május 8. Körmend, Horvátnádalja, árvízen 5 pld. (Kis Pál)

Május 9. Halogy, elöntött szántón 1 pld. (Kis Pál)

Uráli bagoly (*Strix uralensis*)

(2012. november 22. Halogy, 1 elpusztult pld. Németh Csaba)

Január 10. Nádasd határában a 86-os főút mellett 1 pld. (Markovits Tibor, Németh Csaba)

Január 27. Alsószölnök, Négyeskapu 1 pld. (Jandrasits László)

Réti fülesbagoly (*Asio flammeus*)

(2012. november 24. Szombathely, mezőgazd. terület 1 pld. Somogyi Csaba)

Április 18. Nemeskocs, Marcal mente 1 pld. (Hencz Péter)

Április 19. Rátót, mezőgazd. terület 1 pld. (Kis Pál)

Kékbegy (*Luscinia svecica*)

Április 14. Celldömölk, Marcal mente 1 hím pld. (Somogyi Csaba, Ferenczi Sándor, Zsolnai Roland)

Április 21. Celldömölk, Marcal mente 2 pld. (Somogyi Csaba, Zsolnai Roland)

Vándorfüzike (*Phylloscopus inornatus*)

Október 1. Tömörd, Tömördi Madárvárta 1 gyűrűzött pld. (Varga László és többen mások)

Hajnalmadár (*Tichodroma muraria*)

Október 11. Ivánc, belterület 1 pld. házfalon (Gruber Ágnes)

Zsezse (*Carduelis flammea*)

(2012. november 23. Szombathely, Csónakázó-tó 1 tojó pld. Vörös Norbert)

Karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*)

Május 25. Kőszeg, Alsó-rét 2 pld. (Illés Péter és többen mások)

Július 4-14. Kőszeg, Alsó-rét min. 2 pld. (Illés Péter és többen mások, a madarak feltehetőleg részben megegyeznek a május végén megfigyelttel)

Köszönöm mindenkinek, akik aktívan hozzájárultak a 2013-as összefoglaló megírásához és szóban, e-mailben, sőt néha sms-ben eljuttatták nekem az érdekes megfigyeléseiket: Fehér István, Gyurácz József, Illés Péter, Kis Pál, Koszorús Péter, Kovács László, Németh Csaba és Somogyi Csaba. Egyes megfigyelők adatai a www.birding.hu madártani honlap adatbázisából származnak, nekik is köszönettel tartozom: Bodor Ádám, Faragó Ádám, Gruber Ágnes, Habuczki Zoltán, Harsányi Krisztián, Heinz Miklós, Hencz Péter, Jandrasits László, Szász Előd, Tóth László, Vörös Norbert.

A kis hattyú (*Cygnus columbianus bewickii*) előfordulása Vas megyében

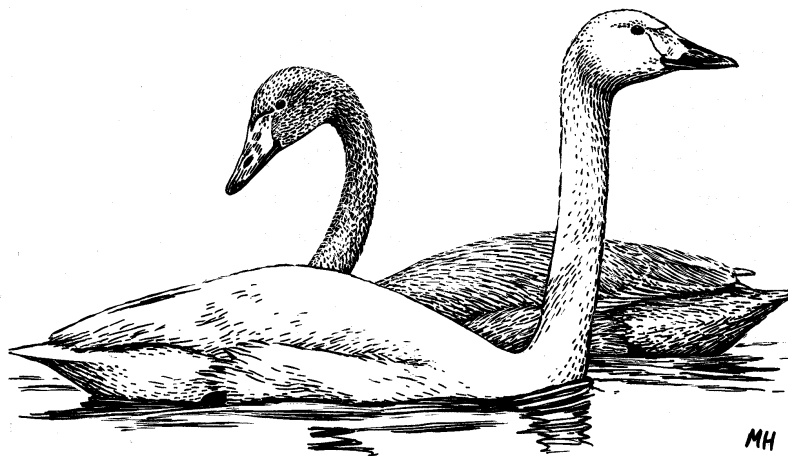
Varga László

9724 Lukácsháza, Kossuth L. u. 27. e-mail: vargal@szherdeszet.hu

L. Varga: The first record of Bewick's Swan in County Vas

One specimen was observed on 17th December 1998 near Rábagyarmat.

1998. december 17-én felhívott Barbácsy Zoltán barátom azzal a hírrel, hogy kis hattyú (*Cygnus columbianus bewickii*) tartózkodik Rábagyarmaton egy felhagyott kavicsbányában. December 18-án ezért magam is Rábagyarmatra utaztam, közben csatlakozott hozzám Király Róbert barátom is. A kavicsbányánál találkoztunk Barbácsy Zoltánnal, s onnan együtt mentünk az előző napi észlelés helyére. A keresett madarakat azonban nem ott, a régi, de zavart bányában, hanem az újabb, akkor is üzemelő bánya vizén találtuk meg. Az észlelés helyszíne Rátót községhez tartozik, a Rábával összeköttetésben lévő kavicsbányák egyike. Kettő példány öreg kis hattyú tartózkodott tehát az újabb bánya be nem fagyó vizén, 16 bütykös hattyú (*Cygnus olor*) társaságában, s további 7 bütykös hattyút láttunk a régi bányában. Az észlelés helyén akkor még a következő fajokat jegyeztük fel: kárókatona (*Phalacrocorax carbo*) 15 pld., szürke gém (*Ardea cinerea*) 2 pld., nagy kócsag (*Egretta alba*) 1 pld. és tőkés réce (*Anas platyrhynchos*) kb. 100 pld. A megfigyelést Barbácsy Zoltánnal és Király Róberttel történt egyeztetést követően közlöm. (A kis hattyú megfigyelését a Nomenclator Bizottság még nem hitelesítette – a szerk. megj.)

Kis hattyú (*Cygnus columbianus bewickii*)

Törpesas (*Hieraetus pennatus*) előfordulása a Marcal-medencében

Vasuta Gábor

8477 Apácatorna, Kossuth L. u. 7., e-mail: torgos@freemail.hu

G. Vasuta: Observation of Booted Eagle in the valley of Marcal

One bird of Booted Eagle was observed on 20 June 2013 near Adorjánháza.

2013. június 20-án pirkadatkor felébredve, még azon törtem a fejem, hogy merre induljak el madarászni. Az első gondolat az volt, hogy átmotorozok Nemeshanyba a tavakhoz, ott ugyanis mindig történik valami. De közben beugrott, hogy idén még nem láttam kékbegyét a környékünkön, így a Marcal-medencére esett a választás. Utólag visszagondolva, de jól is tettem! Harmincnégy év madarászás után életem legszebb madarásznapja virradt rám. Adorjánháza határában negyed tízkor, már visszafelé gyalogoltam a falu irányába, mikor feltűnt a távolban egy „ragacs”, gondoltam biztos egerészölyv. A szám tátva maradt, mikor megláttam, hogy törpesas (*Hieraetus pennatus*) kering a légtérben, a távolban pásztázta a területet. Majd a hátamra feküdtem a puha fűben, kis idő elteltével, nagy szerencsémre felém körözött a madár, szép fények mellett pár méterről lenézett -én úgy érzetem rám, holott biztos a remélt zsákmányait leste csak-, még a szeme körüli sötétebb folt is látható volt ekkor. Így még Spanyol honban sem figyeltem meg. Persze törvényszerű, hogy ilyenkor nincs az embernél a fotómasina, bár velem volt, de az autóban „pihent”. Ha itt van, mesés képek születnek, de minden földi jó nem lehet egyszerre! Azonban ha becsukom a szemem, ott él előttem a megfigyelés élménye, még a láprét mentaillatát is hordozza a gyenge szellő. Mikor távolodott, „feltermikelt”, közben egy bíbic pár hajtotta kíméletlenül, ő szárnyainak a párszori megbillentésével intézte el azt. Egy világos változatú madár volt! Hazánkban jelenleg nem ismert lakott fészke.

Törpesassal találkoztam már Spanyolországban, ahol nem is olyan ritka költőfaj, 2008-ban Skopje környékén Macedóniában, sőt 2010-ben a Tolnai-hegyháton két alkalommal, és ugyanebben az esztendőben, Ukrajnában Dnipropetrovs'k határában is megadatott, hogy lássam e szépséges ragadozó madarat. No de idehaza, roppant ritka a vele való találkozás. A kilencvenes évek elején sokat jártunk utána a Zemplénbe, Mogyoróska falu határában reméltük, hogy az akkoriban ott költő pár hátha lejön vadászni a bokrokkal tarkított rétekre reggel tájt, az énekesmadarakra vadászva. Gerecsében is kerestem akkoriban, egy hegytetőn állva, nagyon messze sejlett egy madár.

Az uráli bagoly (*Strix uralensis*) megjelenése Vas megyében

Németh Csaba

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, 9941 Óriszentpéter Siska szer 26/a,
e-mail: kislegykapo@gmail.com

Cs. Németh: Observation of Ural Owl in County Vas

Five birds of Ural Owl were observed and two dead specimens were found in 2012 and 2013 in County Vas.

Az uráli bagoly (*Strix uralensis*) eurázsiai elterjedésű faj, az északi boreális zóna lakója. Földrészünk északi felén, valamint a Dinári-hegységben és a Kárpátokban fészkel, Ausztriában telepíteni próbálják (egy rádióadóval jelölt madár a 2000-es évek elején Pinkamindszent térségében pusztult el – Váczi Miklós szóbeli közlése). Hazánkban, a Zemplénben rendszeresen költ, de előfordult már költése a Bükkben és az Aggteleki-karszton is. Terjeszkedőben lévő bagolyfaj: Erdélyben a hagyományos, hegyvidéki költőterületeken túl az utóbbi évtizedekben egyre alacsonyabb fekvésű, dombvidéki erdőségekben is megjelent fészkelőként, de areája Horvátországban és Szlovéniában is növekszik.

Északi költőterületén alapvetően állandó madár, de gradációra hajlamos: ilyenkor tömegesen jelenhet meg a Kárpát-medencében is. Vas megyében az uráli bagoly rendkívül ritka kóborló. Ismert korábbi előfordulási adata csupán 5 példánynak van: ezek 1907 januárjában Kőszeg (2 pld) és Ják (3 pld) térségében kerültek megfigyelésre. A madarak minden bizonnyal a faj teljes Kárpát-medencét érintő, 1905-1906 telén észlelt tömeges megjelenésének köszönhetően jutottak el hozzánk. A fenti észlelések után 105 évvel, 2012-2013 telén újabb tömeges beáramlás tanúi lehettünk az országban, így Vas megyében is.

2012.11.22-én Halogy térségében talált egy elpusztult példányt Karvalics Zoltán.

2012.11.24-25-én Kondorfa-Hegyhátszentmárton községek határán, egy erdőfelújításban figyelt meg Szabó Imre és Gruber Ágnes egy madarat.

2012.11.26-án este Ispánk határában, egy erdőszegély hagyásfáin ült egy példány, melyet Gruber Ágnes, Németh Csaba, Markovics Tibor és mások is láttak.

2013.01.10-én reggel Nádasd térségében, a 86-os út mellett Németh Csaba és Markovics Tibor figyelt meg egy uráli baglyot, amint az út menti nyírfán üldögélt. A madár egy alatta, az út szélén elütött, de élő macskabagolyra lesett.

2013.01. 27-én Alsószölnökön, a Négyeskapu-nál egy példányt figyelt meg Jandrasits László.

2013.01.22-én a nádasdi erdőben talált egy példányt Karvalics Zoltán.

2013.03.02-án Vasvárnál elütve talált egy példányt Gruber Ágnes és Tóth Ádám.

A vasi előfordulások mellett a szomszédos megyék közül Zalában 2012 októbere és 2013 februárja között legalább 5 különböző helyszínen (Zalaegerszeg, Nagykanizsa, Nagykapornak, Ligetfalva, Zalalövő) figyeltek meg uráli baglyot (Klein Ákos közlése). Győr-Moson-Sopron megyében Fertőbozsnál talált egy példányt elütve Mogyorósi Sándor és Udvardi Ferenc.

Vas megyében a fenti megfigyeléseknek köszönhetően öt példányról 12-re emelkedett a dokumentált uráli bagoly előfordulások száma, ám költési eredményről vagy próbálkozásról továbbra sincs tudomásunk: a téli invázió madarai tavaszra eltűntek a területről.

Fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*) előfordulások Vas megyében 2012-2013-ban

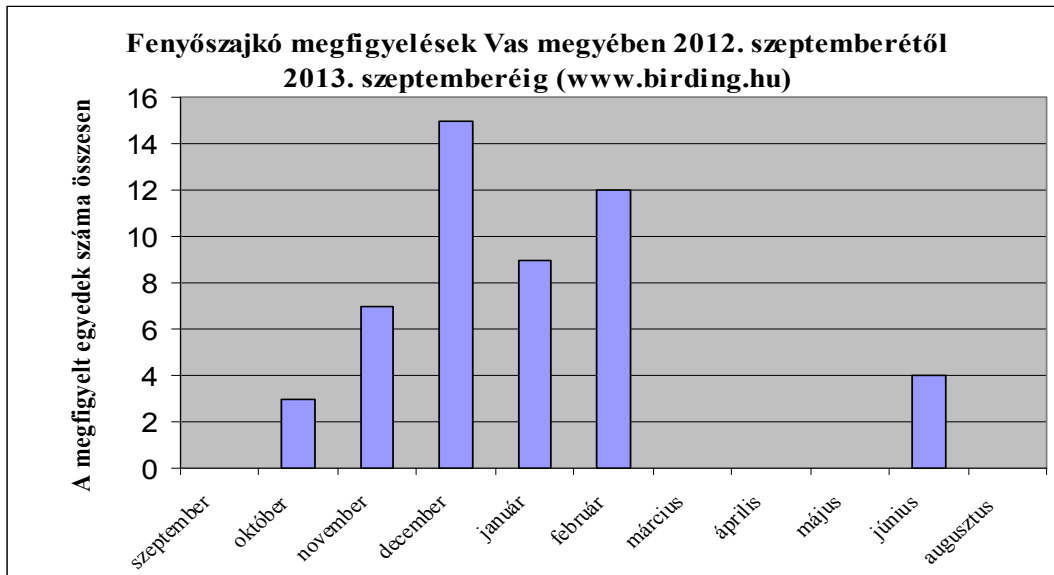
Illés Péter

9730 Kőszeg, Károlyi M. u. 1., e-mail: illes.peter.gabor@gmail.com

P. Illés: Occurrence of Spotted Nutcracker in county Vas, 2012-2013

Fifty birds of Spotted Nutcracker were observed between September 2012 and August 2013 in county Vas.

A fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*) a magashegységek fenyves övének fészkelő madara. Kóborlóként elvetődik alacsonyabban fekvő területekre is, néha inváziószerűen jelenik meg. Az idei ősz és tél különösen gazdag volt fenyőszajkó megfigyelésekben. A következőkben e madárnak részben a saját, részben a „birding.hu” honlapra feltöltött Vas megyei megfigyeléseket szeretném összefoglalni. A fenyőszajkó megfigyelők Horváth Gábor, Kókay Bence, Oláh Zoltán, Sáfrán Eszter, Bruckner Attila, Laposá Dávid, Steiner Attila, ifj. Vasuta Gábor, Kocsis Krisztina, Zsoldos Csaba, Bogár Bence, Gál Szabolcs, Németh Norbert, Szász Előd, Talabér Gergely, Szabó Éva, Tölgyesi Zoltán, Gyarmati Gábor, Keszei Balázs, Illés Benedek és Illés Péter voltak.

A legkorábban 2012 őszén, október 13-án mutatkozott a madár egy belterületi kertben. Valószínűleg ugyanezt a madarat figyeltem meg öt nap múlva a közeli temetőben. A legtöbb megfigyelés december hónapra esett. Ebben a hónapban a megfigyelők minden bizonnyal ugyanazon csapat egyedeit észlelték, minthogy a megfigyelések ugyanarról a helyről (Kőszegen a Király-völgyben a Szulejmán-kilátó környéki kertek) származnak. A legtöbb egyed, amit csapatban észleltek 4 pld. volt (nov. 25-én Illés Péter és Illés Benedek, jan. 2-án ifj. Vasuta Gábor és Kocsis Krisztina, febr. 15-én Szabó Éva, Tölgyesi Zoltán), valamennyi a Király-völgyben. Az egy napon történt legtöbb észlelés december 16-án volt. E napon Horváth Gábor, Kókay Bence, Oláh Zoltán és Sáfrán Eszter a Hörmann-forrásnál 3, a velemi kertekben 2, majd a kőszegi Király-völgyben 2 pld-t figyelt meg. Minthogy az észlelések egymás után kis időintervallummal és légvonalban 4-5 km távolságra történtek, ezek nagy valószínűséggel különböző madarak voltak.

Nagy az esélye annak, hogy pl. a Király-völgyben ugyanazon a helyen megfigyelt madarak részben ugyanazon egyedek voltak. A megfigyelések nagyobb száma véleményem szerint kismértékben annak is betudható, hogy a honlapra feltöltött megfigyelések nyomán kisebbfajta „madarászturizmus” indult be, s többen szerették volna élőben is látni a madárfajt. Március, április és május hónapban – többszöri keresés ellenére – nem láttam a madarat. „Érdekesnek” bizonyul a kora nyári, június 13-i és 15-i megfigyelés. Ekkor a Király-völgyben, a „szokott” helyen egy kert öreg lucfenyőjének oldalsó ágain egymás közelében mozgott 2 madár, néha egy ágra telepedtek le. A tobozokból táplálkoztak. Szárnyukat néha a fiatal madarakra jellemző módon, "eleségkérő mozdulattal" rezegtették. Nem lehetetlen, hogy fiatal

madarak voltak, de etetést, és rajtuk kívül más példányt nem láttam. (A madár fészkelési időben történő megfigyelése korábban is előfordult már. 2011. április 22-én és május 3-án is ugyanitt láttam cseresznyemagokkal és mogyoróval táplálkozó egyedeket.)

A fenyőszajkó fészkelése még nem bizonyított hazánkban. A megfigyelések zöme kóborló madár. Lehetséges azonban, hogy a tavaszi-kora nyári madarak egy része a közeli Alpok vagy az Alpokalja (Kőszegi-hegység, Soproni-hegység) lucfenyveseiben alkalmasszerűen költő, alacsonyabb területre húzódó madár.

A nagy pirók (*Pinicola enucleator*) harmadik bizonyított előfordulása Ausztriában

Gyurácz József

Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet, Állattani Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttk.nyme.hu

J. Gyurácz: Third observation of Pine Grosbeak in Austria

One adult male of Pine Grosbeak was observed on 22 May 2013 in Rax, Austria.

A Nyugat-magyarországi Egyetem biológus és biológiatanár szakos hallgatóinak tantervi ökológia terepgyakorlatán az európai magashegységek növény- és állatvilágával kapcsolatos ökológiai és életföldrajzi jelenségeket is bemutatjuk. A magashegységi terepgyakorlatunk helyszíne évek óta a Rax hegység, az idei gyakorlatunk 2013. május 22-re esett. Napos, de hűvös, szeles időjárás volt aznap. A kora délutáni órákban a Preiner Gscheid és a Ludwig Haus turistaház közötti, törpefenyvesen és havasi réteken át vezető útszakaszon (47°40'57.22"N; 15°41'59.93"E, tfsz. magasság 1609m) haladtunk felfelé. Dankovics Róbert, dr. Molnár Péter és dr. Szinetár Csaba kollégáimmal a keresztcsőrű hangjához hasonló hangra lettünk figyelmesek, majd egy tőlünk kb. 15-20 méterre álló lucfenyőn a piros madarat meg is pillantottuk. A madár a fa ágai között fenyőmagot evett, így kb. 5-10 percig figyelhettük és fényképet is készíthettünk róla. Mivel a Rax fenyveseiben, fészkelési időszakban rendszeresen előforduló keresztcsőrű hím példányai között lehetnek piros színű változatok is, ezért csak a fotók alapján, a madár csőrét felnagyítva mondhattuk teljes bizonyossággal, hogy a nagy pirók (*Pinicola enucleator*) egy öreg (adult) hím példányát láttuk.

A megfigyelés adatait és a fotókat elküldtem az Osztrák Madárfaunisztikai Bizottságnak (Avifaunistische Kommission Österreich, khil@birdlife-afk.at). A bizottság munkatársa, Leander Khil tájékoztatása alapján a nagy piróknak mindössze kettő hitelesített megfigyelése volt korábban Ausztriában. 1908/1909 és 1919/1920 telén fogtak egy-egy példányt a nyugat-ausztriai Vorarlbergben. Így a mi nagy pirók megfigyelésünk több mint kilencven év után az első, összességében pedig a harmadik ausztriai megfigyelés. Költési időszakban az egyetlen bizonyított előfordulása a nagy piróknak Ausztriában. A mai Magyarország területén egyetlen egy hiteles adata van: 1928. január 17., Molnaszecsőd (Vas megye), 1 adult hím pld (Csaba József 1950). A bizonyító példány az 1940-es években valószínűleg elpusztult.

Karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) előfordulása költési időben a kőszegi Alsó-réten

Illés Péter

9730. Kőszeg, Károlyi M. u. 1., e-mail: illes.peter.gabor@gmail.com

P. Illés: Occurrence of Common Rosefinch during breeding period in Lower Meadow of Kőszeg

Two males and females of Common Rosefinch were observed during breeding period of 2013 in county Vas.

A karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) Ázsia és Európa keleti felének fészkelő madárfaja. Az elmúlt évszázadban nyugati irányú expanziója a Kárpát-medencét is elérte. Az utóbbi harminc évben egyre rendszeresebben bukkan fel hazánk területén vonuláskor májusban, illetve augusztus-szeptemberben (pl. 2003. augusztus 17-én Tömördön, CINEGE 8. szám), s újabban a fészkelési időben is egyre gyakrabban figyelik meg (2008. június-július, Felsőmarác, birding.hu). Fészkelését hazánkban még nem, de a környező országokban (Szlovákia, Ausztria, Románia, Szlovénia, Csehország) már igazolták, Szlovákiában állományát több száz párra becsülik (SZINAI, AQUILA, 1995.) Az észlelések nagy része dús aljnövényzetű vizes területekhez, patak menti fűzesekhez, égerligetekhez, mocsaras területekhez kötődik.

Megfigyelések:

2013. május 25-án a kőszegi Alsó-rét bokorfűzessel és égeressel határolt mocsárrétjén, az egyik fűzfán éneklő madárra lettem figyelmes. Aznap délután Cser Szilárd, Barna Márta, Mészáros József és Szász Előd társaságában ismét megtaláltuk a madarat. Egy immatur tollazatú éneklő hím és egy tojó madár együtt mozgott a

területen (birding.hu). A madarakat hanglejátsszal is többször sikerült behívni. Egy és két hét múlva ugyanitt kerestem, de nem találtam a madarat.

Július 4-én az előbbi lelőhelytől légvonalban ötszáz méterre, a Gyöngyös-patak jobb partján, az Alsó-rét Abért-tóval szomszédos felén hanglejátsszra előbb egy „pirók” nászruhás hím, majd egy immatur hím érkezett, mindkettő röviden énekelt a fűzbokrok csúcsán.

Július 9-én ugyanitt előbb egy tojó majd egy nászruhás hím érkezett, ami a fűzfa tetején néhányszor énekelt. (Ekkor a május 25-i észlelés helyén nem mutatkozott a madár.)

Július 11-én ugyanitt figyeltem meg az immatur tollazatú hímét párjával.

Július 14-én Horváth Gáborral és Porkoláb Magdolnával az Abért-tó oldaláról közelítettük meg a helyet. Először fél kilenckor a tojót pillantottuk meg a bodzásban. A hím a patak túloldaláról (a május 25-i észlelés irányából) csak fél tíz táján kezdett énekelni. Később a piros nászruhás hím az Abért-tóval határos díszbokrok egyik tujájának csúcsáról válaszolgatott a hanglejátsszra (birding.hu). Július második felében még ötször kerestem a környéken a madarakat, de nem találtam.

A hegylábi víz közeli, fűzbokrokkal, égeresekkel tarkított, sűrű aljnövényzetű élőhely igen alkalmasnak látszik a karmazsinpirók megtelepedésére, de ez idáig sajnos nem sikerült a madár fészkelését bizonyítani.

Fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*)

Madárfaunisztikai megfigyelések a Rába körmendi partján

Bedőcs Gyula

9900 Körmend, Rákóczi u. 68. 1/5., e-mail: bedocs.gyula@t-online.hu

Gy. Bedőcs: Some new avifaunistical data in the valley Rába near Körmend

The report presents the most interesting data from the author's diary in 2012-21013.

- Barátcinege (*Parus palustris*): 2012.11.20. 1 pld.
 Barátposzáta (*Sylvia atricapilla*): 2012.10.10. 2 pld.
 Barázdabillegető (*Motacilla alba*): 2012.10.09. 1pld.
 Billegetőcankó (*Actitis hypoleucos*): 2012.09.21. 1 pld.
 Büttykös hattyú (*Cygnus olor*): 2012.12.03. 2 pld.
 Csilpcsalpfüzike (*Phylloscopus collybita*): 2012.10. 09. 1 pld.
 Csíz (*Carduelis spinus*): 2012.11.13. 4 pld.
 Csonttollú (*Bombycilla garrulus*): 2013.01.29. 20 pld.
 Dankasirály (*Larus ridibundus*): 2012.12.31. 2 pld.
 Erdei fülesbagoly (*Asio otus*): 2012.11.29. 1 pld.
 Fenyőrigó (*Turdus pilaris*): 2012.12.31.4 pld.
 Fenyvescinege (*Parus ater*): 2012.11.20. 1 pld., 2013.01.03. 2 pld.
 Füstifecske (*Hirundo rustica*): 2012.10.05. 2 pld.
 Házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*): 2012. 10.01. 1pld.
 Jégmadár (*Alcedo atthis*): 2012.09.11. 1 pld.
 Kárókatona (*Phalacrocorax carbo*): 2012.10.22. 1 pld.
 Karvaly (*Accipiter nisus*): 2012.11.20. 1 pld.
 Keresztcsőrű (*Loxia curvirostra*): 2012.10.22. 3 pld.
 Kis vöcsök (*Tachybaptus ruficollis*): 2012.10.29. 2 pld., 2012.12.11. 2 pld.
 Léprigó (*Turdus viscivorus*): 2012.10.12. 1 pld.
 Meggyvágó (*Coccothraustes coccothraustes*): 2012.09.04. 1 pld.
 Molnárfecske (*Delichon urbicum*): 2012.10.05. 2 pld.
 Nagy kócsag (*Egretta alba*): 2012.09.11. 1 pld., 2012.10.10. 1 pld., 2012.12. 10. 1 pld.
 Ökörszem (*Troglodytes troglodytes*): 2012.11.13. 1 pld.
 Őszapó (*Aegithalos caudatus*): 2012.10.30. 3 pld.
 Rövidkarmú fakusz (*Certhia brachydactyla*): 2012.10.09. 1 pld.
 Sarlósfecske (*Apus apus*): 2013.07.24. Körmend, Dr. Battyhány Strattman L. u. 11. 6 pld., Kölcsey F. u. 12. 5 pld., Molnár L. u. 5. 5 pld., Munkácsi M. u. 1. 10 pld., IV. Béla király u. 13. 4 pld.; 2013.07.24. Körmend, Rákóczi F. u. 4. 5 pld.
 Seregély (*Sturnus vulgaris*): 2012.10.09. 2 pld.
 Süvöltő (*Pyrrhula pyrrhula*): 2012.11.13. 3 pld.
 Szarka (*Pica pica*): 2012.11.13. 1 pld.
 Szürke gém (*Ardea cinerea*): 2012.10.12. 1 pld.
 Szürke légykapó (*Musciapa striata*): 2012.09.04. 1 pld.
 Vetési lúd (*Anser fabalis*): 2012.12.10. 21 pld.
 Vetési varjú (*Corvus frugilegus*): 2012.11.25. 2 pld.
 Vörös vércse (*Falco tinnunculus*): 2012.11.29. 1 pld.
 Vörösbegy (*Erithacus rubecula*): 2012.09.21. 1 pld.

Eurázsia hód (*Castor fiber*) és vidra (*Lutra lutra*) megfigyelések a Rábán

Baumgartner Tibor

9766 Rum, Tulipán u. 24., e-mail: biciklis.biciklis@gmail.com

T. Baumgartner: Observation of Eurasian Beaver and European Otter on the River Rába
Four specimens of Eurasian Beaver and five specimens of European Otter were observed during 2012 and 2013.

Évente októbertől nájusig kenuzás céljából hetente legalább öt napot töltök a Rábán. Sokat táborozok a Rába parton, elsősorban a rumi erdőn. A 2012/2013. évi tél bővelkedett áradásokban (4) a Rábán. Jó alkalom volt ez a hódok (*Castor fiber*) és a vidrák (*Lutra lutra*) nagyvíznél történő megfigyelésére. Magas vízállásnál ugyanis a hódok és a vidrák is, ha lehetőségük van, a közeli holtágakba mennek be. Az általam megfigyelt egyik hód a rumi erdő egyik holtágában lakott. Szinte minden este ugyanabban az időben jött elő. Tudtam hol lakik, így a helyétől 5 m-re várakoztam. Egyedüli példány volt. 60 m-es körzetben mozgott és kisebb fűzfaágakat rágott. Kettő hatalmas nyárfát is körberágott. Nem mélyen, így a fák még mindig állnak. Az első áradáskor (november) elkezdte magasítani uszadék fákkal a partot, közvetlen a víz-alatti bejárata fölött. A végtelenségig nem tudta folytatni az „építkezést”, ezért ettől a helytől 10 m-re költözött. Itt magasabb volt a part. Mikor ezt a helyét is teljesen elborította a víz, megint egy magasabb helyet keresett magának. Mikor visszahúzódott a víz, a lyukak szárazra kerültek. A holtág összeköttetése az élő folyóval 20 m. Mikor a holtág vízszintje nagyon alacsony lett, a hód a folyóra költözött. Az állandó táborhelyem a közelben van, és sokat tartózkodok ott, sokszor látom. Éjszaka hallom, amikor riaszt, ilyenkor széles farkával a vízre csap. A kora reggeli órákban is még aktív.

A vidra óvatos és félnék állat. Bár éjszakai vadász, azért nappal is vadászgat. Ha vízen közlekedek, akkor minden utamon látok egy-egy példányt a kora reggeli órákban. Egyszer napközben láttam, amint kb. 1 kg halat vitt a partra. Ettől a helytől lejjebb kikötöttem a kenuval és óvatosan visszasétáltam a parton. A hal nagy részét addigra már megette, majd a folyóban és eltűnt. Ott lakhatott a közelben. A nagy találkozásom a vidrákkal az idén februárban volt. Kenuval jöttem a folyón lefelé és a rumi erdőn letáboroztam egy hétre. Minden nap szoktam sétálni 3-4 órát a parti erdőben. Mikor egyik nap jöttem vissza a táborhelyhez, ahhoz közel, az úszadékfák

között a vízben 3 vidra játszott, vadászgatott. Kb. 15 percig ott voltak. Tudtam fényképeket készíteni róluk. Az egyik vidra fogott egy kis halat, és azt ott az úszadékon megette. Aztán, mint egy varázsütésre eltűntek a mélyben.

Adatok a Rábán megfigyelt hódokról

Év, hó, nap, óra	Legközelebbi település	Példányszám	Viselkedés
2012.11.21. 17.30	Püspökmolnári	1	a parton fát rágott
2013.05.04. 19.02	Rábagyarmat	1	úszadék fát rágott
2013.09.14. 19.10	Rábagyarmat	2	úszott

Adatok a Rábán megfigyelt vidrákról

Év, hó, nap, óra	Legközelebbi település	Példányszám	Viselkedés
2013.02.20. 13.50	Püspökmolnár	3	vadászat, halat evett
2013.09.16. 09.15	Halogy	1	vadászat
2013.09.16. 11.20	Körmend	1	vadászat

Folyami rák (*Astacus astacus*) az Ablánc-patakban

Illés Péter

9730 Kőszeg, Károlyi M. u. 1., e-mail: illes.peter.gabor@gmail.com

P. Illés: Occurrence of *Astacus astacus* in Brook Ablánc

Four females of *Astacus astacus* were captured on 12 August 2013.

Az Ablánc-patak a kőszeg-hegyaljai Alsó-erdőben két forrásból ered, majd kb. 25 km hosszan kanyarogva a Répce-folyóba ömlik Gőr község fölött. A majdnem teljes hosszában szabályozatlan, sekély vizű, sok helyen lápos patakot kisebb források, erek és a Csepregi-erdőből eredő Fenyves-patak táplálja.

Az Ablánc-patakban 2006-ban és 2007-ben a patak Tömörd alatti szakaszán Juhász Istvánnal történő vizsgálódás során már találtunk folyami rákot (*Astacus astacus*). 2011-ben történt már eredménnyel nem járó csapdázás Tömörd településen a híd alatt, sőt az Ilona-vár alatti sekély patakszakaszon egyeléssel korábban már többször kerestem –eredménytelenül– rákot. A Cinege tavalyi számában jelent meg fotó folyami rákról, amit Baumgartner Tibor talált a patakban az Ilona-forrás közelében, ami a faj jelenlétét jelzi a felsőbb szakaszon is.

2013. augusztus 12-én két varsát helyeztem el a patak mélyebb részén az Ilona szobor magasságában. Másnap mindkettő két-két nőstény folyami rák kisebb példányát fogta, amik a fogás után szabadon lettek engedve. Mindez arra utal, hogy az Ablánc-patakban a faj ha kis létszámmal is, de tartósan jelen van.

Jelzórák (*Pacifastacus leniusculus*) az Abért-tóban

Illés Péter

9730. Kőszeg, Károlyi M. u. 1., e-mail: illes.peter.gabor@gmail.com

P. Illés: Occurrence of *Pacifastacus leniusculus* in Lake Abért

Five males and six femals of *Pacifastacus leniusculus* were captured on 7 July 2013.

2013 júliusában Keszei Balázs és dr. Szinetár Csaba az Abért-tavat tápláló csatornában két szokatlan ollójú jelzórákot (*Pacifastacus leniusculus*) fogott.

Július 7-én nyolc varsát raktam le: ötöt a tavakba, hármat pedig a tápcsatornába. Csaliként a szokásos halszelet és főtt kukorica keverékét használtam. A varsák közül csak a tápcsatornában lévők fogtak, a jelzórák 5 hím és 6 nőstény közepes méretű példányát. Ez azt igazolja, hogy az első akadályt, a csatornabefolyó nem túl sűrűn álló rácsát „leküzdötték” és a tápcsatornában már viszonylag népes számmal élnek, de a tározókban még minden bizonnyal nincsenek jelen. Idő kérdése persze, hogy ezzel az akadállyal is megbirkózzanak, akár a befolyó zsilipen, vagy akár „száraz lábbal” a parti növényzeten keresztül (ilyenre már volt példa a kőszegi Malomárok és a Csónakázó-tó között), vagy akár az ivadékok terjeszkedése nyomán. Az ollók formája és mérete meglehetősen nagy változatosságot mutat. A kisebb, fiatalabb példányok ollója nem mindig „tipikus”, mert néhány egyednél az ollók külső fele – a folyami rákéhoz hasonlóan – beöblösödő és a belső részén is van "bevágás". A jelzórák ollójára jellemző türkizkék folt is inkább csak az idősebb példányokon kifejezett.

A varsákba – a tóban amúgy tömegesen előforduló – razbóra (*Pseudorasbora parva*) három példánya, egy sügér (*Perca fluviatilis*) és három vörösszárnyú keszeg (*Scardinius erythrophthalmus*) is belement, amiket a rákokkal együtt szintén szabadon engedtem.

„Szörnyecske”, nyári pajzsosrák (*Triops cancriformis*) egy tömördi pocsolyában

Illés Péter

9730. Kőszeg, Károlyi M. u. 1., e-mail: illes.peter.gabor@gmail.com

P. Illés: Occurrence of *Triops cancriformis* in a puddle near Tömörd

Some specimens of *Triops cancriformis* were captured on 11 May 2013.

Ki gondolná, hogy a traktor kereke nyomán keletkező mélyedésben összegyűlő vízben egészen különös, „bizarr” külsejű állatok is megjelenhetnek. A nevezett állat a nyári pajzsosrák (*Triops cancriformis*) úgy néz ki, mint egy mini atlanti törfarkú.

A pajzsosrák tudományos neve már önmagában is találó, mert a *triops* szó „háromszeműt” jelent, mivel a két összetett szeme fölött apró pontszeme is van a ráknak. Legszembetűnőbb közös vonásuk a pajzs, ami az egész hátukat takarja. A toron legalább 40 pár levélszerű láb található, amit úszásra és légzésre, azaz oxigénfelvételre használnak. A testük végén egy hosszú, sok szelvényből álló nyúlványban keskenyedik el. Az állat hosszúsága a farokvillával együtt elérheti a 10 centimétert is.

Általában agyagos talajú, kis, zavaros pocsolyákban, elárasztott réteken, illetve rizsföldeken élnek, tavasszal, nyáron tűnnek fel és a hűvösebb idő beköszöntével (vagy a pocsolyák kiszáradásával) el is tűnnek. Vegyes táplálkozásúak, az iszapban található szerves hulladékkal, férgekkel és rovarlárvákkal táplálkoznak, de a rizsföldek kártevőjeként is számon tartják. A szaporodásuk szintén elég különleges: az európai populációkban a hímek igen ritkák, a nőtények petéiből megtermékenyítés nélkül, szűznemzéssel fejlődnek ki az utódok. (Rákok, szitakötők és egyenesszárnyúak, FORRÓ, 1997) Korábban az volt az általános vélemény, hogy a hazai állományokban kizárólag nőtény egyedek találhatóak, később ezt megcáfolták a hím példányok kimutatásával (Natura Bekesiensis, Danyik 2011). A nyári pajzsosrákok alkalmazkodtak ahhoz, hogy „otthonuk” időről időre kiszárad. Amikor a víz eltűnik, a felnőtt egyedek ugyan elpusztulnak, de előtte peték százait rakják le, hiszen élőhelyük bármikor kiszáradhat. Az iszapba lerakott peték akár több éven át is megőrzik életképességüket, sa rákocskák igen gyorsan kifejlődnek, mihelyt víz gyűlik össze a medencében.

A pajzsosrákoknak hazánkban két faja él: a nyári pajzsosrák a farokvillaágak között nem visel levélszerű függelékét, a tavaszi pajzsosrákkal (*Lepidurus apus*) ellentétben. A pajzsosrák meglehetősen „ősi” állatfaj, „élő kövületnek” tekinthető, mert

a fossziliák tanúsága szerint gyakorlatilag pont ugyanolyan, mint volt 200 millió évvel ezelőtt, amikor az első dinoszauruszok megjelentek bolygónkon (<http://www.telegraph.co.uk>).

Az ideai esztendő csapadékos telének és tavaszának következtében nemcsak a tömördi „Nagy-tó” vízborítása növekedett meg, hanem időszakos pocsolyák is bőven keletkeztek. Némelyike hónapokig is megőrizte megőrizte éltető vizét, szaporodóhelyet nyújtva kételtűeknek és ízeltlábúaknak. A 6-6A és 7-es hálójely között 2013. május 11-én Vörös Norberttel a pocsolyában mozgó nyári pajzsosrákra lettünk figyelmesek, amit sikerült megfogni és lefényképezni. Július 5-én a kiszáradó pocsolyában már csak egy példány tetemét tudtam fellelni. Augusztusban már nem találtam. Pajzsosrákot korábban a szarvasi rizsföldeken láttam, de a példa azt bizonyítja, hogy akár a Dunántúlon is előfordul, csak gyakrabban kell a lábunk elé nézni.

A kőszegfalvi Abért-tó növényélete (2013)

Keszei Balázs

Jurisich Miklós Gimnázium, 9730 Kőszeg, Hunyadi János utca 10.,
e-mail: keszeib@gmail.com

B. Keszei: Vegetation and flora of the Lake Abért (2013)

The article reports 10 new observed plant species at the lake Abért in 2013.

Bevezetés

2010 őszén fejeződtek be a kőszegfalvi Abért-tó létrejöttének feltételit biztosító árvízi véstározó építési munkálatai. A 2012. év vegetációs időszakában végzett terepbejárások és megfigyelések során kiderült, hogy vegetációs egységek leírásához legalább tíz Á-NÉR 2007 (BÖLÖNI et al., 2007) kategória szükséges, az az változatos élőhely együttes jött létre. A területről 161 növényfaj megjelenésének dokumentálása is megtörtént (KESZEI, 2012).

Az eredmények alapján felvetődött a kérdés, hogy vajon hol tarthat a természetesség tekintetében egy mesterséges tó növényvilága a létrejötte után néhány évvel? A kérdés megválaszolására az előforduló növényfajokat és növénytársulásokat alapul véve, a fellelt fajok szociális magatartás viszonyait (SzMT) (BORHIDI, 2003) elemezve tehetünk kísérletet.

Változások a flóralistában

2013-ban a korábbi fajlista kiegészült. A vizsgálati terület (KESZEI, 2012) korábbi növényfajai mellett újabb tíz faj (1. táblázat) előfordulására derült fény. Így 171-re nőtt a bizonyítottan jelenlevő növényfajok száma.

1. táblázat. A 2012-es adatokhoz képest új fajok a vizsgálati területen

Tudományos név	Magyar név
<i>Cuscuta epithimum</i>	Herefojtó aranka
<i>Epilobium hirsutum</i>	Borzas füzike
<i>Iris pseudacorus</i>	Sárga nőszirm
<i>Euphorbia helioscopia</i>	Napraforgó kutyatej
<i>Matricaria chamomilla</i>	Orvosi székfű
<i>Scirpus sylvaticus</i>	Közönséges erdeiákáka
<i>Trapa natans</i>	Csemegecsulyom
<i>Typha angustifolia</i>	Keskenylevelű gyékény
<i>Vicia hirsuta</i>	Borzas bükköny
<i>Vicia pannonica</i>	Pannon bükköny

A jogszabályban védett fajokat kiemelve fontos változás a csemegecsulyom (*Trapa natans*) néhányszor tíz négyzetméteres állományának megjelenése az északi (I.) tó egy parthoz közeli zónájában. A 2012-ből ismert faji felsorolásban is előforduló, szintén védett (kérdéses természetességű és eredetű) fehér tündérrózsa (*Nymphaea alba*) állományának nagysága nem változott, míg a vízi tündérfátyol (*Nymphoides peltata*) jelentősen nagyobb területet borít, és a korábbi előfordulása (tápcsatorna) mellett az I. tóban is jelen van. Az e növény által borított vízfelszín összterülete a 100 m²-t közelíti.

Változások a vegetációban

A vizsgált területen változatos vízi és alacsony természetességű, jellegtelen, asszociációk elkülönítésére alkalmatlan szárazföldi élőhelyek alakultak ki 2013. évi vegetációs időszak végéig.

A magyarországi növénytársulások veszélyeztetettség szempontjából (is) ismertető Vörös Könyv (BORHIDI–SÁNTA, 1999), adatai alapján a 2. táblázatban közölt, vizes asszociációk többsége aktuálisan illetve potenciálisan veszélyeztetett kategóriába sorolható. A tündérrózsa-vízitök hínár, a süllőhinas békaszőlőhínár és a tündérfátyolhínár – bár jogszabályban ki nem hirdetett, de – védelemre javasolt növénytársulás. Mindezek alapján azt gondolhatnánk, hogy az Abért-tó, – amely otthont ad három védett növénynek, területén előfordul három védelemre javasolt, valamint több aktuálisan illetve potenciálisan veszélyeztetett növénytársulás (bár ezek

közül néhány meglehetősen töredékes) – valószínűleg természetközeli növény együttesé vált az elmúlt néhány években. A feltevés igazságtartalmának eldöntéséhez vizsgáljuk meg a növények társadalmának állapotát.

2. táblázat. Az Abért-tó vízi növénytársulásai és veszélyeztetettségük (*BORHIDI–SÁNTA, 1999); VJ: védettségre javasolt

Tudományos név	Magyar név	Veszélyeztetettség*
<i>Lemnetum minoris</i>	kis békalencse-hínár	Aktuálisan
<i>Myriophyllo-Potametum</i>	süllőhinaras békaszőlőhínár	Aktuálisan (VJ)
<i>Polygonetum natantis</i>	keserűfűhínár	Nem
<i>Trapetum natantis</i>	sulymos	Nem
<i>Nymphoidetum peltatae</i>	tündérfátyolhínár	Potenciálisan (VJ)
<i>Nymphaeetum albo-luteae</i>	tündérrózsa-vízitök hínár	Aktuálisan, (VJ)
<i>Potametum natantis</i>	úszó békaszőlőhínár	Potenciálisan
<i>Typhaetum angustifoliae</i>	keskenylevelű gyékényes	Potenciálisan
<i>Phragmitetum communis</i>	nádas	Potenciálisan
<i>Typhetum latifoliae</i>	széleslevelű gyékényes	Potenciálisan
<i>Schoenoplectetum lacustris</i>	tavi kákás	Potenciálisan
<i>Veronico-Glycerietum notatae</i>	fodros harmatkásás	Potenciálisan
<i>Alismato-Eleocharitetum</i>	hídőr-csetkáká mocsár	Potenciálisan

Emberi és növényi társadalmak

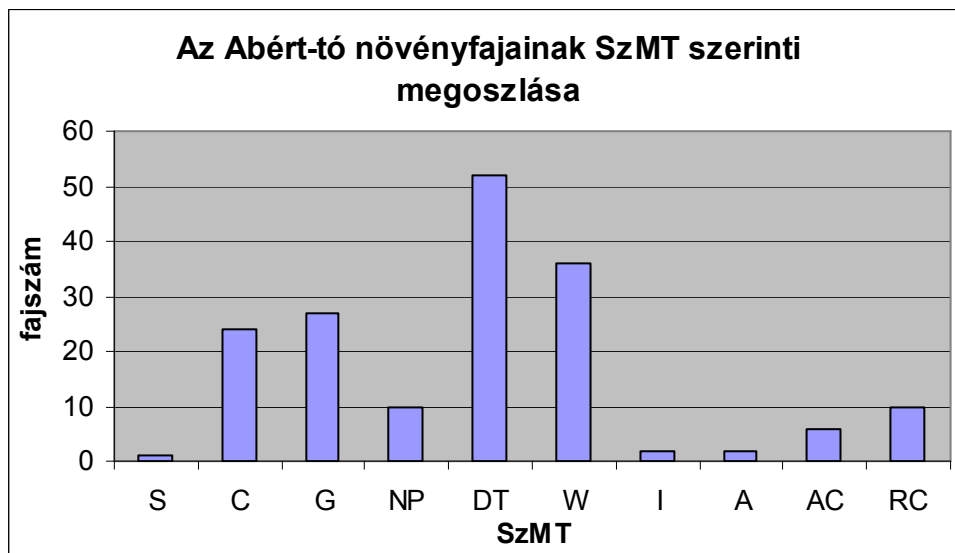
Több mint száz évvel ezelőtt is felmerült már olyan botanikai gondolat, miszerint a növényeknek is van társadalma. Az elmélet továbbgondolását és kifejtését BORHIDI Attila akadémikusnak a „Mindentudás Egyeteme” című sorozatban elhangzott előadása után ismerhette meg a nagyközönség. Az előadásból megtudtuk, hogy a zöld növényzet valójában társadalmakból áll, amelyeknek gazdasági és társadalmi stratégiái és szigorú törvényei vannak (BORHIDI, 2002). A növényi társadalmak strukturáltságukban legteljesebb mértékben egy-egy társulásra értelmezhetők. Akkor járunk tehát az emberi és a növényi társadalmak hasonlóságának feltárásában legközelebb a valósághoz, ha egy területnek minden növénytársulását külön-külön vizsgáljuk. Az Abért-tó területén kialakult asszociációkra tekintve azonban nyilvánvaló, hogy e növényzeti egységek, még korántsem stabilan kialakult társadalmakat rejtenek. Ezek a megtelepedés után mostanra legfeljebb az anyag- és energiaforrások feltárásának stádiumába juthattak el. Az emberi társadalmi berendezkedéssel, annak megváltozásával párhuzamba hozható a társulások időbeli váltózásait értelmező folyamat, a szukcesszió. A szukcesszió egy új élőhelyen mindig gyors, hasonlóan a lakatlan szigetre érkező első emberek társadalmának gyors változásaihoz. Az aktuális állapot erősebben pillanatszerű itt, mint egy kiforrott, nagy stabilitású élőhelyen. Éppen

ezért valószínűleg nem követünk el hibát, ha növényi társadalmak szereplőit, „társadalmi rétegeit” nem asszociáció szinten, hanem az egész élőhelyre tekintettel értelmezzük. Természetesen kívánatos, ha a jövőbeni kutatások az egyes társulások vizsgálatával és a növényfajok borítási értékeik is figyelembe véve pontosítják jelenlegi adatainkat.

A növényi társadalmak „rétegei” az Abért-tónál

Ha az Abért-tó növényvilágának képviselőt a „társadalmi hovatartozás” szempontjából is megvizsgáljuk, közelebb jutunk a korábban feltett – a természetességre vonatkozó – kérdés megválaszolásához. A növényfajok a szociális magatartásuk (SzMT) alapján csoportosíthatók (BORHIDI, 1993). Az Abért-tónál megtalált 170 növényfajt a fenti típusokba sorolva az 1. ábrán látható megoszlást kapjuk.

1. ábra. A növényfajok száma szociális magatartás típusaik szerint
S: specialisták, **C:** kompetítorok, **G:** generalisták, **NP:** természetes pionírok, **DT:** zavarástűrők, **W:** természetes gyomfajok, **I:** kivadult, haszonnövények, **A:** behurcolt növények, **AC:** idegen kompetítorok, **RC:** honos, ruderális kompetítorok

Amennyiben az SzMT kategóriákat az emberi társadalmak egyes rétegeivel hasonlítjuk, közelebb kerülünk a társadalom „egészségességének”, természetességének megítéléséhez. BORHIDI (2002) professzor elmélete szerint a kompetítorok (C) vagy társulásalkotó fajok, a növényi társadalmak uralkodó fajtái, a vállalkozói réteg. Ők irányítják az erőforrások felhasználását és elosztását, szabályozzák a kísérő fajok lehetséges körét, vagyis megválogatják a munkatársaikat. Ugyanakkor jelentős részt vállalnak a termelésből is. Az Abért-tónál 14,12%-ban vannak jelen. A specialisták (S), amelyek többnyire ritka növények, egy-egy asszociációhoz nagy hűséggel ragaszkodnak, megfelelnek a társadalomban a művészek és tudósok csoportjának. A

jól működő, sokfunkciójú, gazdagon strukturált társadalom indikátorai. Érzékeny szervezetek, amelyek a zavaró behatásokra azonnal reagálnak. Eltűnésük a társadalom működési zavarait, létbizonytalanságait jelzi. A vizsgált területen a specialisták előfordulási aránya 0,59%, jóval kevesebb, mint a teljes magyarországi flórában. A generalisták (G) ezzel szemben sokféle társadalom versenyviszonyait képesek elviselni, és azokhoz alkalmazkodni. Ők alkotják növényi társadalom lojális hivatalnok rétegét, a tónál 15,88%-ban. A következő csoportba tartoznak a természetes pionírok (NP) a társadalmi fejlődés megalapozói. A környezeti viszonyosságokat, a termőhely szélsőségeit jól, a társadalmi versenyt azonban rosszul tűrik. 5,88% az arányuk. A fenti csoportok, vagy társadalmi rétegek az emberi tényezőktől nem zavart élőhelyekre jellemzőek, vagyis a természetességre utalnak. Az alábbiak éppen ellentétes jelenségeket demonstrálnak.

A zavarástűrő növények (DT) kategóriája az a növénycsoport, amelynek fajai a természetes társadalmakban generalistaként működnek, az emberi beavatkozások hatására alkalmilag vagy tartósan felszabaduló forrásoknak, különösen a talaj nitrogén-kínálatának (amely a növényi társadalmakban a pénzt helyettesíti), nem tudnak ellenállni. Ezek a korrumpálható hivatalnokok. Kiemelkedő módon arányuk 30,59%. A növényi társadalmak alkalmi munkásai a természetes gyomfajok (W). Azon termőhelyek jellemzői, amelyeket folyamatos vagy rendszeresen ismétlődő zavarások érik. 21,18%-ban fordulnak elő. A betelepített növények (I) valamely gazdaságilag fontos haszon- vagy dísznövény mesterséges betelepítésével kerültek a flórába. Ezek a flóra külföldi szakértői és vendégmunkásai, amelyekből a humán társadalom valamilyen hasznot remélt. Ezek egy része a kultúrából, vagyis szerződött munkahelyéről kiszabadulva önálló vállalkozóvá, azaz terhes, agresszív gyommá válhat (1,18%). Szintén 1,18%-ban fordulnak elő a behurcolt növények (A), a növényi társadalomban az illegális bevándorlók. Ezek eredetileg nem szerepeltek a növényi társadalmakban, és nem is határozott céllal kerültek a hazai társadalmi rendszerekbe. Egy idő után meghonosodva, nagyobb versenyképességük következtében képesek a források egy részét elhódítani a hazai növényfajok elől. Külön kategóriát képeznek idegen kompetitorok (AC), amelyek a külföldi vállalkozókat testesítik meg a növények társadalmában. Ezek akkor jutnak szóhoz, ha például a hazai vállalkozókat az ember megzavarja a tápanyag felvételében, s ezalatt az idegen befektető versenymentes környezetben előnyhöz jut, majd teljesen kiszorítja a hazai vállalkozókat. Ezen növények 3,53%-ban élnek az Abért-tónál. Végül nem feledkezhetünk meg a honos

flóra ruderalis kompetitorairól (RC) sem. Arányuk 5,88%. Ezek feleltethetők meg az előrelépés érdekében nem tisztességes eszközöket bevető vállalkozóknak.

Összegzés

A fentiek szemléletes bizonyítékát adják, miszerint az Abért-tó és környéke – megannyi értéke ellenére – sem nevezhető természetközeli állapotúnak. Valójában igen érzékeny és sebezhető, hiszen senki sem nevezne kívánatosnak olyan emberi társadalmat sem, amelyben a „korrumpálható hivatalnokok” és az „alkalmi munkások” alkotják a legszélesebb rétegeket. Csekély a számuk a tisztességes „vállalkozóknak” valamint „hivatalnokoknak”, és szinte nincsenek „művészek és tudósok”.

Irodalom

- BORHIDI A. – SÁNTA A. (szerk.) (1999): *Vörös Könyv Magyarország növénytakarsulásairól; I-II* – KöM TvH Tanulmánykötetei 6.; TermészetBÚVÁR Alapítvány Kiadó; Budapest; 362 pp.; 404 pp.
- BORHIDI A. (1993): *A magyar flóra szociális magatartás típusai; természetességi és relatív ökológiai értékszámai* - JPTE Pécs; 93. pp.
- BORHIDI A. (2003): *Magyarország növénytakarsulásai* – Akadémiai Kiadó; Budapest; 610 pp.
- BORHIDI A. (2002): *A növények takarsalma* – Mindentudás Egyeteme, 2002.12.02.
- BÖLÖNI J. – MOLNÁR ZS. – KUN A. – BIRÓ M. (2007): *Általános Nemzeti Élőhely-osztályozási Rendszer (Á-NÉR 2007)*. Kézirat; MTA ÖBKI; Vácrátót; 184 pp.
- KESZEI B. (2012): *A kőszegfalvi Abért-tó vegetációja és flórája (2012)* – Cinege; Vasi Madártani Tájékoztató 17: 57-63. <http://chemelmitc.extra.hu/cinege/17-15.html>

KRÓNKA

A „Nyugat-Magyarország fészkelő madarainak elterjedési atlasza” könyv bemutatója

Gyurácz József

Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet, Állattani Intézeti Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjzosi@ttk.nyme.hu

J. Gyurácz: Presentation of „The Atlas of Breeding Birds of Wets Hungary”.

Kőszegen 2013. február 2-án a Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpontban az évi rendes közgyűlés után könyvbemutatót szerveztünk, ahol prof.dr. Faragó Sándor, a könyv szerkesztője a „Nyugat-Magyarország fészkelő madarainak elterjedési atlasza” könyvet mutatta be. Az alábbi sorok a könyv összefoglaló fejezeteiből készített kivonatként mutatják be az atlasz készítésének folyamatát és főbb eredményeit, melyet a szerkesztő jóváhagyásával a könyvbemutató előtt különböző sajtóorgánumoknak is elküldtünk.

„Az állattani kutatásoknak minden időben fontos célja volt az egyes állatfajok elterjedésének megismerése. Ennek az állatföldrajzi alapvetésen túl, napjainkra kiterjedt alkalmazásbeli indítékai is vannak, hogy csak a természetvédelem, vadvédelem, növényvédelem stb. szempontjait említsük.

A TÁMOP 4.2.1. B. pályázat lehetőségessé tette, hogy 2011-ben a Nyugat-magyarországi Egyetem Vadgazdálkodási és Gerinces Állattani Intézetének vezetésével Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala megyék egész területén megvalósuljanak a fészkelő madarak elterjedési ponttérképének terepi munkálatai, valamint az adatok feldolgozása, elemzése. Az intézet munkatársai mellett a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Soproni, Kisalföldi és Vas megyei Csoportjai, valamint a Domberdő Természetvédelmi Egyesület tagjai vettek részt a munkában.

A vizsgálat célja a fészkelési jelenlét vagy hiány kimutatása volt egy adott területen és ponttérkép készítése a felmérés során észlelt madárfajok fészkeléséről, azok fészkelési kategóriákba sorolásával. A vizsgálat alapegységeit a 10×10 km-es ún. UTM-négyzetek (kvadrátok) jelentették. A felmérés a szaporodási időszakban – március 1. és augusztus 22. között – zajlott, összesen 150 db négyzetben. 54 felmérő végezte el a vizsgálatokat e kvadrátokban.

A vizsgálatok alapján 2011-ben 185 faj fészkelését feltételezhatték Nyugat-Magyarországon. A legutóbb kiadott Magyarország madarainak névjegyzékében hazánkban kimutatott és elfogadott madarak listája 398 fajt tartalmaz. Közülük 212 fajt lehetett fészkelőnek minősíteni, ami az összes fajszám 53,3%-a. A vizsgálatok 2011-ben Nyugat-Magyarországon 185 faj fészkelését valószínűsítették, ami a teljes magyarországi fajlista 46,5%-a, a hazai fészkelő fajoknak pedig 87,3%-a. Mindössze 27 olyan faj van tehát a magyar madárfaunában, amelyet nem találtak meg fészkelőként a három nyugat-magyarországi megyében. A tíz legelterjedtebb faj a barátposzáta, a széncinege, a citromsármány, a fekete rigó, a csilpcsalpfüzike, a tövisszúró gébics, az erdei pinty, az egerészölyv, a barázdabillegető, a sárgarigó és a seregély voltak.

A bemutatásra kerülő, 13 szerző által írt könyv részletesen tartalmazza a fajokra vonatkozó térképeket és információkat és elemzi a nyugat-magyarországi régió fészkelő madárfaunáját.”

**A Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület
munkájának támogatói 2013-ban**

Adójuk 1%-át felajánló személyek

**Nyugat-magyarországi Egyetem, Természettudományi Kar,
Biológia Intézet, Állattani Intézeti Tanszék**

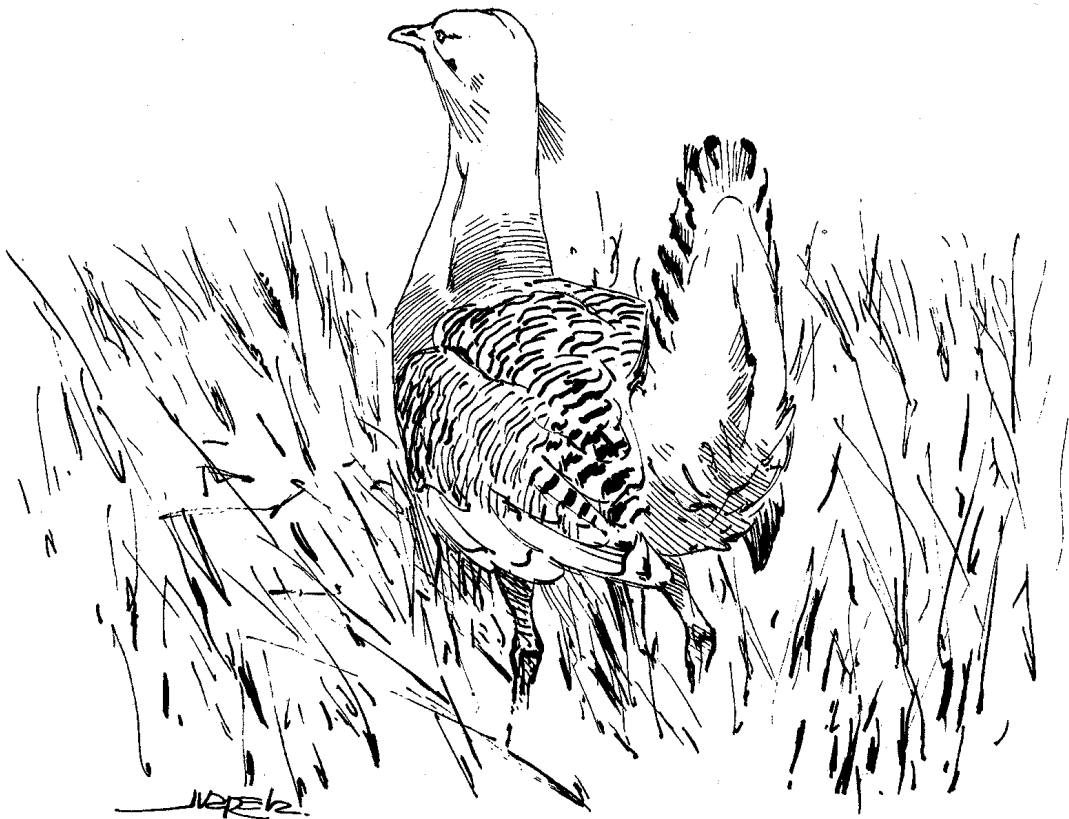
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság

KÖSZÖNJÜK!

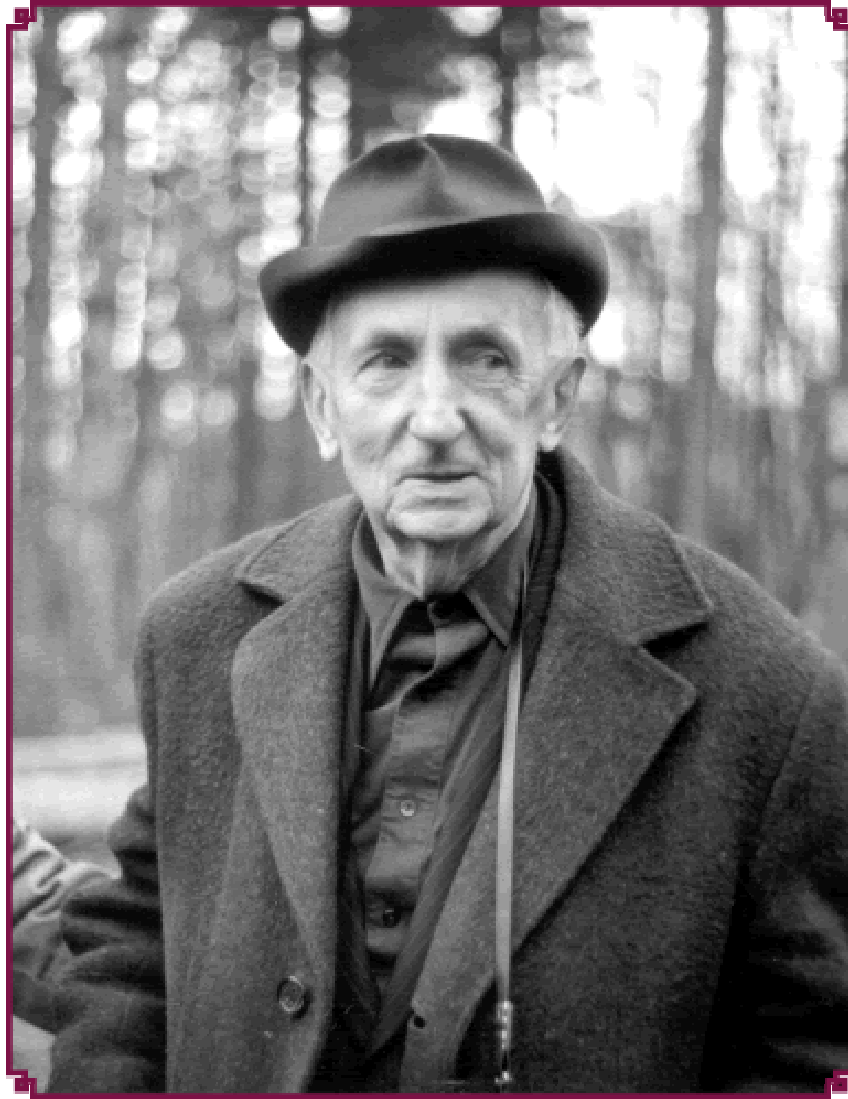
**Kérjük, támogassa Vas megye természetvédelmét adója 1%-ával!
Adószám: 18884351-1-18**

2014. ÉV A TÚZOK (*OTIS TARDA*) VÉDELMÉNEK ÉVE

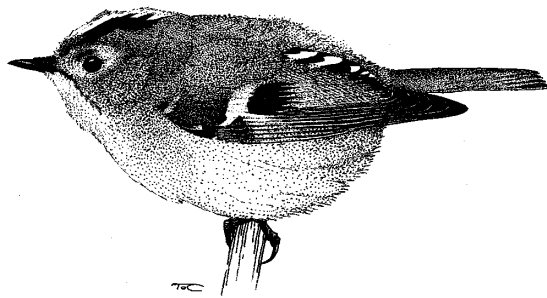

A rajzok BirdLife grafikák

Készült a Balogh és Társa Kft nyomdájában, Szombathely

CSABA JÓZSEF (1903-1983)
SZÜLETÉSÉNEK 110., HALÁLÁNAK 30.
ÉVFORDULÓJA EMLÉKÉRE

Sárgafejű királyka (*Regulus regulus*)

1. kép. Csemegesulyom (*Trapa natans*) állománya.
Kőszegfalva, Abért-tó 2013. augusztus 12. (Fotó: Keszei B.)

2. kép. Nyári pajzsosrák (*Triops cancriformis*). Tömörd 2013. május 11.
(Fotó: Illés P.)

3. kép. Énekes hattyú (*Cygnus cygnus*) fiatal példánya.
Kőszegfalva, Abért-tó 2012. október 21. (Fotó: Kovács L.)

4. kép. Bölömbika (*Botaurus stellaris*) első gyűrűzött példánya a Tömördi
Madárvártán. Tömörd 2013. szeptember 20. (Fotó: Koszorús P.)

5. kép. Halászsas (*Pandion haliaetus*) zsákmányával.
Kőszegfalva, Abért-tó 2013. március 28. (Fotó: Kovács L.)

6. kép. Lappantyú (*Caprimulgus europaeus*) második gyűrűzött példánya
a Tömördi Madárvártán. Tömörd 2013. szeptember 28. (Fotó: Klafszy G.)

7. kép. A képen látható uhu (*Bubo bubo*) kutya okozta sérülését dr. Horváth István állatorvos látta el, miután a madár egészségesen elrepült. Szombathely 2013. július 28. (Fotó: Magyar A.)

8. kép. Uráli bagoly (*Strix uralensis*) elpusztult példánya. Halogy 2012. november 22. (Fotó: Németh Cs.)

9. kép. Mezei pacsirta (*Alauda arvensis*) harmadik gyűrűzött példánya a Tömördi Madárvártán. Tömörd 2013. augusztus 1. (Fotó: Alföldi D.)

10. kép. Kék cinege (*Parus caeruleus*) barnás (*flavisztikus*) és kékes (*normál*) színezetű fiatal gyűrűzött példánya a Tömördi Madárvártán. Tömörd 2013. július 5. (Fotó: Illés P.)

11. kép. Karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) hím példánya.
Kőszeg 2013. július 14. (Fotó: Horváth G.)

12. kép. Nagy pirók (*Pinicola enucleator*) hím példánya.
Rax (Ausztria) 2013. május 22. (Fotó: Molnár P.)

13. kép. Vidra (*Lutra lutra*) zsákmányával. Rába, Szentgotthárd és Gyanafalva (Jennersdorf) között, 2004 (Fotó: Baumgartner T.)

14. kép. Eurázsia hód (*Castor fiber*) a Rába partján. Rumi erdő 2013. augusztus 19. (Fotó: Baumgartner T.)

15. kép. A „Nyugat-magyarország fészkelő madarainak elterjedési atlasza” bemutatója. A pulpitusnál prof.dr. Faragó Sándor a könyv szerkesztője. Kőszeg 2013. február 2. (Fotó: Gyurácz J.)

16. kép. A Csányi Alapítvány tehetséggondozó programjában résztvevő tanulók a Tömördi Madárvártán. A csoport jobb szélén Keszei Balázs, bal oldalán Illés Péter programvezető tanárok. Tömörd 2013. július 21. (Fotó: Illés P.)